

ALTERNATIV TILL BODSTRÖM- SAMHÄLLET

OM KRIGET MOT TERRORISTERNA,
PIRATERNA OCH PEDOFILERNA

Oscar Swartz

08.02.12

TIMBRO

INNEHÅLL

Festen 3

Inledning 8

Från Bodström till Ask – ur askan i elden? 8 | Alliansen och kontrollsamhället: Årsredovisning 2007 10

Drivkrafter bakom kontrollsamhällets framväxt – och möjliga alternativ 12

Kriget mot terroristerna 15

FRA-lagen 15 | Datalagringen 23 | Hur hamnade vi här? Stödet svagt 27

Kriget mot piraterna 30

Nya vapen 31 | Pirater och brottmål 31 | Pirater och civilmål 34 | Pirater och Internetleverantörer 35

Enklare tillgång till abonnentuppgifter rörande IP-nummer 37

Kriget mot alla: Övervakning genom filtrering 40

Kriget mot "pedofilerna" 43

Grooming 43 | Barnporrutredningen 47

Krigets framtida vapen: SOU 2005:38 50

Hemlig dataavläsning 53

Farorna med Bodströmsamhället 55

Alternativ till Bodströmsamhället 58

Om säkerhet och trygghet 58 | Öppningar för debatt 59 | Faran med felprioriteringar 61

Appendix 63

Datalagringen: Hur Sverige fick EU att massregistrera medborgarnas kommunikation 63

Fotnoter 66

Referenser 67

Oscar Swartz är skribent med ekonomutbildning på forskarnivå från Handelshögskolan i Stockholm och Columbia University i New York. Han startade 1994 ett av Sveriges första Internetföretag och var entreprenör i tio års tid. Nu skriver han och bloggar på <<http://swartz.typepad.com/texplorer>>.

2006 publicerade han rapporten "Marschen mot Bodströmsamhället – hur justitieministerns dubbelspel hotar våra grundlagsfästa fri- och rättigheter". Timbro <www.timbro.se/bokhandel/books.asp?isbn=9175666227>.

ISBN: 978-91-7566-526-9

9 789175 665269

FESTEN

En mulen dag i oktober 2008 gick Johan nedför en liten oansenlig betongväg för arbetsfordon. Vägen gick i en böj och slutade med en omärkt stålport i bergväggen. Han mådde inte helt bra och hade funderat på att sjukskriva sig men ville ju samtidigt göra ett bra jobb som teletekniker. Han hade tagit den gröna linjen från T-Centralen och hade sagt hemma att han skulle "koppla ihop några burkar i en datahall". Det vanliga.

Men de flesta hallar såg inte ut så här. Han fick ju inte ens berätta var den låg. Tunneln inne i berget sluttade nedåt och stridsvagnshinder i betong fanns utplacerade. Där fanns redan andra tekniker på plats och fler skulle komma. Innan dagen var slut skulle de ha gjort det. När jobbet väl var slutfört fanns ingen väg tillbaka. Det fattade Johan också och han hade haft svårt att sova. Men nu var han på väg ned i Post- och Telestyrelsens bunker, skyddad av urberg och mot elektromagnetiska pulser från kärnladdningar.

Det var här en ansenlig del av Internettrafiken i Sverige passerade. Maskinparken var imponerande. Netnod fanns här, knutpunkten där olika nätleverantörer skeppade trafik mellan sina nät. På få ställen i landet fanns så mycket optisk fiberkabel genom vilka små laserkanoner ständigt blinkade fram sin digitala information. Och på inget annat ställe i Sverige kunde man genskjuta så många människor när de utförde sina banktransaktioner, läste tidningar, surfade runt på webbar, sexchattade, skickade elektronisk post, delade med sig av sina musikfiler till andra människor, loggade in på sina Facebookkonton, läste artiklar på Wikipedia. Och på inget annat ställe flöt så mycket trafik in och ut genom de fiberkablar som till sist landade utanför landets gränser. Det var ju därför man var här.

Innan dagen var slut skulle Johan och hans arbetskamrater ha lämnat över ett helt knippe med fibrer till ett par tekniker som aldrig presenterades med namn. Men alla visste ju att de jobbade för FRA, Försvarets Radioanstalt.

Teknikerna jobbade duktigt. En hel del hade redan gjorts. Både bakplan och kort hade bytts i dataväxlarna, routrarna. I de nya korten fanns ett antal utgångar för nya fiberkablar. Men allt var ju dubblerat så det hade man kunnat göra under en månads tid utan att trafiken hade påverkats. Nya maskiner hade också installerats och förbundits med de gamla. Det blev en hel del specialfix och var inte så enkelt som bossarna trodde. Ja, all teknik var inte ens utredd ännu och avtalsjurister från olika globala telebolag hade haft nattmanglingar för att reda ut ansvarshärvan som uppstod när man hyrde kapacitet och våglängder och fibrer av varandra.

En liten skåpbil kom körande nedför rampen och Johan såg hur ett slitet fällbord i metall med tunn bordsskiva i något masonitliknande material ställdes upp. Med den vita duken såg det

riktigt tjusigt ut. Enorma silverfärgade hinkar trollades fram och när säckar av is tömdes i dem verkade skivan bågna av tyngden.

Ett par kostymklädda herrar strax under pensionsåldern kom gående, flankerade av yngre män, förmodligen assistenter eller underhuggare, också i kostymer men mörkare och stiligare, vilket visade att man ville upp till den nivå där man kunde slappna av litet igen.

En av de viktiga talade litet släpigt och nasalt:

– Ja, egentligen kan vi ju inte ta emot all den där trafiken, det är alldeles för mycket. Men som det står i lagen måste de ju skicka sina adressregister till oss och berätta hur de använder de där nummerserierna. På så vis kan vi ofta se direkt vid vilken telestation någon har sin ADSL-uppkoppling. Och med hjälp av IP-numren kan vi slänga bort all trafik från regeringen och riksdagen direkt. Ja, om inte Säpo eller andra myndigheter har synpunkter förstås, de är ju våra uppdragsgivare. Det kan finnas skäl att titta på vad folk håller med på litet överallt menar jag. Det finns ofta de som är aktuella för lite närmare studier som du förstår. Det finns ju helt nya hotbilder. Handelssanktioner och allt möjligt.

– Du tänker förstås på min tokiga moderatkollega Karl Sigfrid? Han lurade ju med sig ett dusin kolleger till sån där fildelning. Tokar! Han kan ju påverka relationerna till USA. Den fnurran trodde jag att Bodström ordnade genom Pirate Bay-razzian. Men det stämmer, dom där piratmoderaterna kanske man borde titta på, hä hä hä, gapade den flamsige av dem.

– Självklart! Det är bara för regeringen att komma med en begäran. Det var tur att vi inte fick någon kommitté av parlamentariker som skulle övervaka oss. Bara det där nya rådet som utses av regeringen. Jag tycker ju det är lättarbetat när det bara är frågor från dig på Underrättelsenämnden som jag måste besvara. Kamratliga möten och en djup förståelse för vår syn på verksamheten, inte sant? Ho ho! Men det där med Sigfrid kan vi väl ta vid sidan av? Allt behöver inte stå på papper om man säger så. Även om det förstås faller inom ramarna för vårt spaningsuppdrag, kan riksdagsmännen bli oroliga om de får veta.

– Ja, ja, ni gör ju vad ni gör i alla fall. Vad dina teknikerkillar lägger in för sökbegrepp är ju lite svårt för mig att veta i alla fall, även om jag frågade ibland under granskningen. Ja, det kanske är svårt för dig också? skrattade den sprallige och blinkade menande mot den sävlige. Men, som en vän tycker jag du ska informera mig i alla fall. Vid sidan av alltså.

– Självklart, det är ju jag själv som slutligen godkänner vilken trafik vi ska slänga direkt och vilken vi ska in med i farmen och titta vidare på. Sånt kan man ju ändra blixtnabbt, det är bara att knacka in några nya siffror. Nu när allt är klappat och klart kan vi vara raka i kommunikationen.

– Ja, det gick mycket enklare än väntat, menade den sprallige. Jag var själv där på hearingen i gamla Riksdagshuset när du visade den där härliga grafen. Förvånande hur lätt man med lite rörlig grafik kan ordna det man vill! Ho, ho, ho, ho!

– Du menar när jag visade hur trafiken har flyttat från luften och sedan försvann från våra öron och i stället gömde sig i kablar under jorden? Jo, det var en stark bild av hur sysslolösa vi håller på att bli. Ja, herregud, vi funderade mycket på hur vi skulle få ledamöterna att satsa på oss. Och den där var ju tydlig. Om än lite lurig förstås, ha, ha!

– Lite luuurrig!! hojtade den livlige på sin småländska och rullade på rrr:en. Den var ett rent skämt! Han skrattade högt och nästan hoppade av munterhet. Jag hade svårt att inte le alltför brett redan då, du hade ju inte förvarnat om bildspelet! Trafiken har flyttat! Ho, ho! Den har ju vuxit som en laviiiiin och nu har folk för sig allt möjligt i de där kablarna, saker man inte ens kan föreställa sig och som aldrig har funnits i luften förut, bara i stallet om du förstår vad jag menar, bara i stallet, ho, ho, ho!

– Mmm, det är fantastiskt vilka möjligheter det blir nu. Förut kunde vi inte se vilken tidning folk läste hemma hos sig även om Säpo försökte fotografera folk som köpte Gnistan på stan. De visste ju var de där idealisterna stod och sålde tidningar på lördagarna. Men nu kommer vi att registrera alla som går in och läser arabiska tidningar. Tror de i riksdagen att vi kunde höra detta genom luften tidigare? Hur skulle vi ha kunnat göra det, är de från vettet? Trafiken har flyttat, jo du! Men, det är bara att tacka.

– Och HG Wessberg! Fantastiskt eldunderstöd under hearingen! Precis som man väntar sig från en reservmajor till en annan reservmajor som Odenberg. Ja, där valde Mikael rätt kille till statssekreterare. Och med sin förankring i näringslivet får han alla på rätt sida här. Ännu bättre när han ersatte den där Schenström. Med henne som grindvakt var det svårare att få kontroll över Reinfeldt, fnittrade den sprallige och fortsatte:

– Vi kan väl ta den där middagen snart. Kom upp till slottet i Uppsala! Då kan vi prata gamla minnen från Ebbe Carlsson-tiden när du var föredragande i Konstitutionsutskottet och jag var vice ordförande. Oj, vad sur han var, Lidbom! Eller när du var rättschef i departementet och jag var försvarsminister. Och sedan i Underrättelsenämnden. Ja, det är nästan så man undrar hur systemet fungerar när jag ska övervaka dig din gamle rrrrräääv! skorrade den livlige upphetsat och boxade den andre mannen kamratligt på axeln.

– Rrrrräääv kan du vara själv! härmades hans vän retsamt. Ja, den där slottsmiddagen skålar vi för! Gott folk, alla ni andra här. Det var kul att ni kunde komma som man säger! Höj ett glas för Anders Björck, som tidigare så förtjänstfullt var försvarsminister och sedan långvarig chef för Försvarets Underrättelsenämnd. Har vi chefen för den där nya Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden här?... nu ska vi se, ja, där har vi ju Anders Eriksson. Anders, jag förstår att du som gammal Säpochef hade synpunkter och det blev litet spännt ett tag innan vi fick igenom lagen, men tanken var aldrig att ta över era uppgifter. Ni skulle ju fortsätta att vara uppdragsgivare åt oss, inget annat. Men Bodström kämpade för er sak, och jag tycker att vi alla fick vad vi ville. Var är du förresten Thomas, ja där ja! Direkt från knattefotbollen ser jag. Det var bra att vi redde ut det här. Ja, skål då!

– Jaha ja, det tackar jag för, jag får väl inte vara sämre då, här ska vi inte spotta i glaset. Skål nummer två går då till vår värd här, Ingvar Åkesson, generaldirektör för Försvarets Radioanstalt. Grattis, Ingvar! Verkligen roligt att ni får leka rommen av er framöver där på FRA! skämtade Björck i vanlig ordning.

– På tal om det är det väl löjrom i silverskålen därborta? Hugg in nu så skall väl Ingvar strax plugga in den första kabeln. Han har lovat att själv visa hur det där, det där... Uranussystemet fungerar... förlåt?... Jaha, Narus hette det! Märkligt namn. I alla fall ska vi få se på en skärm hur man faktiskt kan följa precis vad en viss person gör på nätet. Man kan parallellsurfa, var det så du kallade det? Om han är inloggad på Hotmail kan man få upp samma skärm som han sitter och arbetar med hemma hos sig, och när han knappar in ett mejl där på skärmen kan man se hur bokstäverna växer fram hos oss, det är rent magiskt! Vem var det vi skulle titta på? Guillou?

– Jo, jag tänkte det. Bara för att visa hur kraftfullt systemet är alltså. Det är ju inget vi får göra hur som helst. Men för formens skull såg jag faktiskt till att all formalia är på plats även för den här demonstrationen. Så ingen behöver vara orolig för att några regler bryts. Han använder Hotmail så trafiken passerar rikets gräns. Och han är erkänt Palestinavänlig och har kontakter med aktivister i Hamas, advokater och galna propagandapoeter och sånt. Så det rör utrikes förhållanden precis som lagen stipulerar. Jag ordnade så att regeringen formellt kom in med ett spaningsuppdrag där Guillou fastnar på kroken helt enkelt. Regeringens " eget behov" som det heter i lagen. Där behövs ingen förhandsprövning eller annat som sinkar processerna. Och vi sitter förstås inte och tittar på skärmar men det kan vara intressant att se kraften i det hela. Normalt skulle vi bara låta filtrera ut och spara hans intressanta mejl. Inte vad han skriver till ungarna eller jaktlaget, vilket kanske blir det vi får se i demon. Det är för övrigt vid den här tiden han brukar hålla på med mejlen.

– Bara en liten ful fråga Ingvar, som jag är säker på att du hanterar väl, får du koppla på en skärm sådär? Det skall ju vara automatiserade sökbegrepp som filtrerar ut sakerna egentligen?

– Hö, hö, jo men en person kan ju vara sökbegreppet. Bara i undantagsfall förstås men det är regeringen själv som bestämmer. Och nu bestämde den att han var viktig för den här demon. Fast de tar nog bort honom från listan, det var en liten tjänst bara för den här veckan, så att jag skulle ha tillstånden på plats när ni alla är här. Annars har vi " stora slasktratten" som vi brukar kalla den i firman när vi leker: Gör vad som helst men kalla det metodutveckling. Där finns få gränser som tur är. Det var litet svettigt när hon Ramberg i Advokatsamfundet upptäckte det och började prata om det i en lördagsintervju, ja, ja. Så har vi alltid jobbat, nya metoder är viktiga att testa hela tiden, hö hö... Hallå!! Är ni klara snart därborta? Jag tänkte själv hålla i sladdarna som ska lämnas över och plugga in dem i kontakterna. Eller i alla fall en av dem, litet symboliskt!

Han vände sig mot sällskapet och sänkte rösten:

– Samtidigt som Anders korkar upp den riktiga champagnen här förstås, vi smakade på ful-druckat tidigare. Men nu blir det årgångsvara! Anders är ju van vid bubbel.

Ett rop hördes bortifrån teknikerskaran och något som lät som ett krogslagsmål.

– Va fan håller du på med?! Ärru inte riktigt klok. Helvetes djävla galning!!

Alla frös och vände sig mot tumultet.

– Den här jävla idioten! Vad i helvete!!

Åkesson stirrade skräckslagen mot Johan som kom emot honom. Han såg helt desperat ut med ögonen fyllda av tårar och stötte fram några skarpa ord mot den äldre mannen:

– Jag går hem, jag gör inte det här jobbet.

– Jamen vem ska göra det då?

Johan gick snabbt och beslutsamt uppför gången mot stålporten och stannade. Han stannade helt kort, vände sig om och vrålade: "Den som kan leva med sig själv! Ni leker med elden!"

Det sista han hörde var en FRA-tekniker som rapporterade till chefen:

– Fan, han har trashat hela maskiner, saboterat kretskort, klippt av alla fibrer, halva Sverige ligger förmodligen nere nu.

INLEDNING

FRÅN BODSTRÖM TILL ASK – UR ASKAN I ELDEN?

Scenariot i upptakten är inte menat att uppfattas bokstavligen. Det är inte till för att misstänkliggöra specifika personer. Det är avsett att illustrera det dramatiska i FRA-lagen, den lag om signalspaning över kabel, som i juni 2007 bordlades i ett år och som kommer upp till omröstning igen. Man vill faktiskt leda in en kopia av stora delar av befolkningens kommunikation i ett parallellt och hemligt Internet, ett statligt kontrollerat nät som skall transportera de där strömmarna av trafik in i en statlig spioncentral. Det är ingen liten sak. För 20 år sedan skulle folk ha baxnat. Sådant håller vi inte på med i väst. Dom andra gör det.

Kanske är människorna goda. De som nu sitter vid spakarna för FRA. De som hamnat i regeringen. De som befolkar nämnder som skall kontrollera att allt går rätt till. Men kan vi vara säkra på att det kommer att vara så i framtiden? Kan andra människor komma till makten som inte har samma syn som dagens politiker och makthavare? Kan maktgrupperingar börja resonera som herrarna gör i min dramatiserade scen? Kan till och med själva existensen av historiens mest formidabla avlyssningsmaskin göra att sådana grupperingar uppstår?

Våren 2006 skrev jag min rapport *Marschen mot Bodströmsamhället* [kallas bara *Bodströmsamhället* i fortsättningen]. Jag sammanfattade där den utveckling mot ett elektroniskt kontrollsamhälle som skett under justitieminister Thomas Bodström (s). En rad lagar som hade med statlig avlyssning och övervakning av kommunikation att göra hade genomförts, befann sig under utarbetande eller hade redan lagts fram. Ytterligare utredningar hade tillsatts. Kritiken kom från både vänster och höger. Lars Ohly (v) ansåg att vi aldrig "har sett maken till mängd av förslag och snabbheten i förändringen av Sveriges lagstiftning i repressiv riktning som vi har sett under Thomas Bodströms tid som justitieminister".¹ Han kallade det "rekord för Sverige".

I rapporten visade jag hur Beatrice Ask (m) i riksdagens EU-nämnd var mycket kritisk till Bodströms initiativ att tvinga tele- och Internetoperatörer att lagra en mängd uppgifter om folks kommunikation, så som trafikdatalagring. Moderaterna sade nej till förslaget där. I EU-parlamentet röstade 74 procent av de nitton svenska ledamöterna nej till lagringsdirektivet. Endast de fem (s)-parlamentarikerna ville genomdriva det.

I inledningen till rapporten skrev jag följande:

I den här rapporten kommer jag att visa hur den grundlagsstadgade rätten till privatliv och korrespondens stegvis trängs tillbaka och nu på ett häpnadsväckande sätt hotas när man analyserar den sammanlagda effekten av ett antal initiativ från Bodström. De lagförslag som på allvar kan förändra Internetkommunikationen för vanliga användare är dock att vänta under 2007, förutsatt att socialdemokraterna sitter i regeringsställning. Det finns alltså all anledning att informera, debattera och agera nu.

Socialdemokraterna förlorade som bekant valet till Alliansen hösten 2006. Men någon politik som är mer skeptisk mot statlig kontroll av kommunikationen kan inte skönjas.

Det mest orwellska övervakningsförslaget lades, tvärtom, fram av de borgerliga, ett förslag som tidigare lagts på hyllan av (s)-regeringen och som jag därför hade förpassat till ett appendix i rapporten: Det är just inledningens FRA-lag som ska ge Försvarets radioanstalt fullkomligt osannolik tillgång till medborgarnas elektroniska kommunikation i realtid. Försvarsminister Mikael Odenberg (m) gjorde allt i sin makt för att stressa fram ett beslut om att låta kopiera över allt vi gör och säger via Internet och telefon till en myndighet som förfogar över en av jordens absolut kraftfullaste superdatorer. Förslaget kunde skjutas upp i ett år med hjälp av socialdemokraterna men kommer åter upp till votering våren 2008 och kommer att beskrivas i all sin hisklighet i nästa kapitel. Det tycks föreligga stor okunnighet om vad förslaget faktiskt innebär, och FRA gör sitt bästa för att vilseleda.

Situationen har alltså förvärrats, trots en regering som borde hålla liberala grundprinciper högt. Märkligt nog finner man att den förra regeringens två stödpartier (v) och (mp) är de största motståndarna till utvecklingen.

Det är hög tid att uppdatera den ursprungliga *Bodströmsamhället* och informera, debattera och agera än mer. Ännu finns tid att förstå vad vi är på väg att göra: avskaffa en viktig del av den demokratiska infrastrukturen som vi kämpat oss till under några hundra års kamp och utveckling från feodalism till ett västerländskt, fritt och demokratiskt hållbart samhälle. Vissa åtgärder torde vara irreversibla: När t ex superdatorn är ansluten och hela folkets kommunikation slussas genom den, kan den sedan kopplas bort?

Slutsatsen var att i Bodströmsamhället skulle väldigt många kunna ha något att frukta. Information om enskildas beteende och kommunikation skulle lagras, och möjligheter att använda den skulle finnas. Möjligheter att "komma åt" utvalda personer skulle finnas. Detta, kombinerat med självcensur, skulle kunna påverka hela det demokratiska fundamentet.

Dessa slutsatser står ännu mycket starkare med de förslag som tillkommit under perioden.

ALLIANSEN OCH KONTROLLSAMHÄLLET: ÅRSREDOVISNING 2007

ANTAGNA LAGAR

Tre lagar har antagits. Två av dem minoritetsbordlades våren 2006, eftersom de upphäver vissa rättigheter vi har enligt Sveriges grundlagar. Ett år senare antogs de av riksdagen och de började gälla 1 januari 2008:

1. Hemlig rumsavlyssning ("buggning") är nu tillåten sedan 1 januari 2008 vid utredning av brott som kan ge minst 4 års fängelse samt en rad andra brott där man förväntar att straffet skall bli minst 4 års fängelse. (Riksdagsbeslut 071114)
2. Preventiv avlyssning är nu tillåten sedan 1 januari 2008. Det innebär att hemlig teleavlyssning, teleövervakning, postkontroll samt kameraövervakning kan ske mot personer utan att någon brottsmisstanke alls finns, en ny rättslig princip i Sverige. Speciellt gäller det terroristbrott men även annan systemhotande, grov brottslighet. (Riksdagsbeslut 071114)
3. Efterhandskontrollen av tvångsmedelsanvändning har stärkts en smula genom inrättandet av Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden 1 januari 2008, vilket var ett krav för att de två andra lagarna skulle kunna godtas. (Riksdagsbeslut 071114)

De tre genomdrivna lagarna tas inte upp i rapporten. I sammanhanget är de ovanliga eftersom de faktiskt är så begränsade att de endast rör mycket grov brottslighet, även om det finns principiellt problematiska synpunkter på dem. Man kan dock nämna att buggningslagen är märklig, då en lång rad sexualbrott är uppräknade och att män som de s k Stureplansprofilerna, som först blev frikända och sedan fällda för våldtäkt, faktiskt i princip skulle kunna komma i fråga för buggning, något som möjligen förvånar en del eftersom det talats om terrorister och mc-gäng hela tiden.

PROPOSITIONER

Ett lagförslag har lagts fram som proposition av alliansregeringen men minoritetsbordlagts i ett år efter het debatt.

1. FRA-lagen: Generell avlyssning av all elektronisk kommunikation som passerar Sveriges gränser genom kabel. Detta bordlades men andra delar av lagen antogs. (Bordlagd 070614)

FRAMLAGDA UTREDNINGAR/PROMEMORIOR

Fem utredningar som tillsattes av före justitieministern Thomas Bodström har lagts fram med lagförslag som innebär eller underlättar övervakning av elektronisk kommunikation. Kritiken har varit blygsam och Beatrice Ask har uttalat sig någorlunda positivt om det mesta. Remissinstanser har yttrat sig och propositioner väntas:

1. "Trafikuppgiftsutredningen" (Gudrun Antemar): Föreslår hur vi skall implementera EU-direktivet om generell lagring av information om vårt beteende på Internet och vårt telefonerande. Utredningen går längre än direktivet och försöker gå förbi riksdagen och smygvägen införa det som Bodström stred för i EU. (071107)
2. "Musik och film på Internet" (Cecilia Renfors): Operatörer skall kunna tvingas utestänga folk från att ha Internetabonnemang om de fildelar upphovsrättsskyddat material, exempelvis musik och film. (070903)
3. "IPRED1": Implementering av EU:s "civilrättsliga sanktionsdirektiv", där upphovsrättshavare föreslås få rätt att begära ut uppgifter om fildelare för att kunna stämma dem civilrättsligt och kräva skadestånd. (070709)
4. Grooming (Fredrik Wersäll): Icke-sexuellt chattande med personer under 15 år föreslås förbjudas med det explicita syftet att egentligen kunna övervaka och avlyssna kommunikation och provocera fram sexuellt chattande för att därefter lagföra överträdare. (070423)
5. Barnpornografi (Solveig Riberdahl): Legal omdefinition av barnpornografi som gör att mycket digitalt material som i dag är lagligt blir olagligt. Dessutom inverkar förslaget starkt på ungdomars egen användning av mobiltelefoner och riskerar göra hela folket till lagbrytare som sedan skulle kunna teleövervakas. (070829)

En utredning har presenterat ett delbetänkande utan lagförslag plus ett slutbetänkande som dock inte diskuteras vidare här.

1. Integritetsskyddskommittén: Betänkande med kartläggning men inga förslag. Flera tunga remissinstanser har velat bromsa alla andra förslag tills denna kommitté är helt klar med sitt arbete. (070329)
2. Integritetsskyddskommittén: Slutbetänkande med lagförslag om bl a skydd för integriteten i grundlagen. En grundlagsändring kräver dock två beslut med riksdagsval emellan och de lagar som diskuteras i rapporten är tänkta att införas innan detta skulle ha kunnat ske. (080123)

TILLSATT ELLER SITTANDE UTREDNING

1. "Vissa polisiära arbetsmetoder": Ge rätt för polisen att regelmässigt kunna få tillgång till vilken abonnent som finns bakom ett visst IP-nummer, även utan brottsmisstanke. (071220)

BEREDES FÖR LAGFÖRSLAG I JUSTITIEDEPARTEMENTET

1. "Tillgång till elektronisk kommunikation i brottsutredningar": Den utredning som gjordes av förre Säpochefen Anders Eriksson på uppdrag av Bodström och beskrevs i *Bodströmsamhället* med rubriken "När dammluckorna öppnades". (050524)

DRIVKRAFTER BAKOM KONTROLLSAMHÄLLET - OCH MÖJLIGA ALTERNATIV

Om vi vill hitta alternativ till allt mer övervakning av allas vår elektroniska kommunikation måste vi klarare försöka se vad som driver utvecklingen. Varför denna brådska och snabbhet i presenterandet av lagförslag som är så genomgripande att de inkräktar på grundlagsfästa rättigheter och utlöser något så ovanligt som minoritetsbordläggningar i riksdagen? Detta är ju en skyddsmekanism mot förhastade beslut, vilket gör att vi bör se upp.

Är det så att vi rent faktiskt och objektivt plötsligt utsätts för mycket större faror och därför måste ge upp självklara fri- och rättigheter som att kommunicera fritt med varandra utan att staten registrerar vem vi talar med eller lyssnar på vad vi säger? Att folk kan tycka att det känns tryggare med en kamera i en stökig tunnelbana när man ändå befinner sig på offentlig plats är ju inte så konstigt. Att utsättas för våld är det värsta som kan hända. Det kan gälla livet. Men vad är faran med att vi kommunicerar? Vi har alltid skickat brev och ringt varandra och träffats på kaféer och i våra hem och diskuterat och "konspirerat" utan att bli registrerade, och det har ju gått bra.

Givetvis finns det i grunden en vilja att ta itu med grov brottslighet. Det finns stora sådana möjligheter med dagens regler, och det är tänkbart att man kan argumentera för ytterligare sådana möjligheter. Men då skall dessa medel helst vara kirurgiskt exakta. Få kritiker skulle ha problem med det. Men förslagen är svepande och riktar sig mot hela folket. Totalbilden är nästan överklig. Här finns något annat än oro för grova brott.

När man tittar igenom förslagen och retoriken runt dem står det klart att tre olika uttryck för "kulturellt katastroftänkande" konstant går igen. Jag kommer att lista dem längre ned. Genom de nya övervakningsförslagen har det blivit klarare vilka upplevda problem man säger sig lösa genom det framväxande kontrollsamhället. När vi förstår det kanske vi kan angripa problemen på andra vis. På sätt som värnar de frihetliga fundament vi byggt upp.

Min egen tolkning är följande: Den kulturella oro man påstår sig stilla genom övervakning och avlyssning kan formuleras som tre malande – och relevanta – frågor i en tid då våra liv snabbt förändras. Förändring leder till osäkerhet, och denna osäkerhet kan för många lindras genom att de "frivilligt" lämnar bort självklara friheter till en stark övermakt. Vi har sett det förr under historien: I Tyskland och åtskilliga andra europeiska länder under 1930-talets depression. I Ryssland efter chockterapiens omvälvning, där en Putin framstår som en adekvat lösning i en osäker värld.

Utgångsläget är helt annorlunda i väst. Vi har en utvecklad och lång demokratisk tradition. Ändå tycks det som om många är beredda att lämna över makt till något starkare. Inte till en stark ledare. Ännu. Men att ge nyckeln till maktmedlen till ett maskineri som sägs skänka

trygghet. Ett maskineri som dock kan leda till framväxten av just en stark ledare. Med alla de nackdelar som så småningom följer med auktoritära modeller för styrning av samhällen. Den som tror på att fria samhällen är bättre samhällen i längden måste se till att makten inte får den nyckeln. Den skall finnas hos folket. Demokratiska och antiauktoritära krafter från både höger och vänster borde kunna enas om detta – att inte ge bort nyckeln.

De tre malande frågorna har alla med det stora teknikskiftet att göra. Vi går från en värld där auktoritet var förhållandevis enkel att utöva på tre arenor: politikens, ekonomin/kulturens och privatlivets. Eller på tre nivåer om man så vill: nationens, företaget/föreningarnas och familjens.

Västliga stormakter kunde som nationer röja runt i länder på andra sidan jorden utan att någon förmådde mopsa sig på deras egen hemmaplan. Makt var något enkelriktat som projicerades utåt. Stora industrier byggdes upp, där en liten elit producerade budskap i form av kultur och medier som sedan sändes ut till massorna som tog emot och slussade sina pengar tillbaks till eliten. Som kom att se sig själv som väldigt mycket mer begåvad, kreativ och smart på alla vis än de där andra – soffpotatisarna. Auktoriteten inom familjen var enkel tidigare: barnen hängde runt kjolarna på mamma och de lydde pappa. Föräldrarna visste var de hade dem.

NATIONENS, MÅNGA FÖRETAGS OCH FÖRÄLDRARNAS AUKTORITET UNDERGRÄVS AV NÄTET OCH GLOBALISERING.

- Geopolitiskt konfliktsökande kan leda till bomber i tunnelbanan i den nya världen.
- Ett transformativt teknikskifte hotar existerande institutioner som byggdes på enkelriktat kulturflöde.
- Folk har ett konstant dåligt samvete för hur de skall lösa ekvationen med familjeliv och kontroll över sina barn, när de har självförverkligandet som religion och ungarna tas om hand av främlingar på dagis, är ute på stan eller i cyberrymden där man inte vet vad de gör.

TRE VIKTIGA FRÅGOR SOM FÅNGAR DEN DÄR ORON SKULLE DÅ KUNNA VARA:

- Vad skall hända med vårt land?
- Vad skall hända med vår kultur?
- Vad skall hända med våra barn?

En enkel lösning på sådan ångest är att inte fundera speciellt djupt på problemen utan i stället utse några som är skyldiga till "samhällelig katastrof" och sedan bekämpa dem med all tillgänglig kraft. Några man kan förklara krig mot och röka ut ur sina hålor, men som egentligen

inte löser de där problemen. Det är tydligt att lagstiftarna har förklarat krig mot tre fiktiva grupper som varken är väl definierade eller relevanta, men som matchar de där malande frågorna:

- Kriget mot "terroristerna"
- Kriget mot "piraterna"
- Kriget mot "pedofilerna".

Detta är "krig" som inte kan vinnas. Men krigen dövar oro och gör så att folk känner att politikererna agerar. Just i piratfrågan tror jag inte lagstiftarna försöker döva folkets oro. Snarare sin egen och oron från andra mycket penningstarka intressen och existerande institutioner som finns. Krigen kanaliserar också ilska. En ilska som ju egentligen inte kan riktas mot någon.

Andra lösningar än avskaffande av kommunikationsfrihet måste till för att döva ångesten.

I analys syfte använder jag kriget mot terroristerna, piraterna och pedofilerna i resten av rapporten för att gruppera olika lagförslag.

KRIGET MOT TERRORISTERNA

De två mest genomgripande lagförslagen har främst motiverats med att vi behöver skydda oss mot "terroristerna". Någon gång nämns också annan grov brottslighet av övervakningsivriga poliser. Det kan röra sig om ryska maffian, traffickingligor från Östeuropa eller möjligen mc-gång som sprider sig över landet. De handlar om den kulturella ångesten över fruktad underminering av nationens auktoritet.

Vägen tillbaks heter: generell övervakning och avlyssning. Alla skall med! Det rör sig inte om att övervaka misstänkta brottslingar utan hela folket.

Två förslag om generell övervakning har lagts fram sedan publiceringen av *Bodströmsamhället*, där det främsta syftet är att få stopp på terroristerna.

Den 15 juli 2005 kom promemorian *En anpassad försvarsunderrättelseverksamhet*, Ds 2005:30, Försvarsdepartementet. Den socialdemokratiska regeringen mötte motstånd och lade utredningen på hyllan. Den plockades ned därifrån av nye försvarsministern Mikael Odenberg (m) som nästan fick igenom den sk FRA-lagen om signalspaning i kabel. Det slutade med att propositionen minoritetsbordlades och alltså kommer upp sent under våren 2008 eller troligare hösten 2008.

Den 8 november 2007 kom Gudrun Antemars *Lagring av trafikuppgifter för brottsbekämpning*, SOU 2007:76. Den är ett förslag på implementering av EU-direktivet om datalagring som Bodström var en av initiativtagarna till och som direkt utlöstes av terrorbombningarna i London och Madrid.

FRA-LAGEN

"Kan vi tänka oss en individ som känner sig fri men som ständigt är övervakad?" frågade Liberala Ungdomsförbundets ordförande Frida Johansson Metso på folkpartiets landsmöte när FRA-lagen debatterades hösten 2007. Hon bad åldringarna i partiet att tänka till litet extra och sansa sig.

Hon fick svar från riksdagsledamoten Cecilia Wigström, som försvarade beslutet att låta folkpartiet stå bakom förslaget om att ge Försvarets radioanstalt rätt att avlyssna all kommunikation:

Men FRA handlar om att filtrera telefonsamtal som går över rikets gräns. Och syftet är inte att fånga in vanliga människor, syftet är att fånga in terrorister.²

FRA har lyckats etablera en bild av att trafiken bara flyter förbi. Ingenting sparas egentligen. I stället får man en träff på något sökbegrepp som rör en terrorist, och då droppar just det informationspaketet ned för vidare analys. Jag vill dels visa att denna bild är felaktig, dels visa att det egentligen är ointressant vad FRA gör i dag: Det är själva byggandet och överlämnandet av systemet som borde debatteras, inte detaljer i vad som görs och inte görs just nu.

Låt oss alltså börja med den mest infernaliska avlyssningen, den som dramatiserades i upptakten, den som skall utföras av Försvarets radioanstalt, FRA. Man skall alltså utvidga FRA:s signalspaning till att ske på Internet- och telefontrafik som går genom kabel, inte bara trafik som flödar genom eter som i dag (d v s trådlöst såsom radio, satellit m m). Det förslag som lades på hyllan av (s)-regeringen. Utan förvarning återuppväckte alliansregeringen den promemoria som publicerades redan 15 juli 2005.³ Många blev tagna på sängen av den frenesi med vilken försvarsministern Mikael Odenberg (m) drev frågan ett och ett halvt år senare. Försvarsdepartementet skickade ut ett internt förslag till lagrådsremiss med sista regeringsposten före julen 2006 och begärde in synpunkter på den till den 8 januari. Tidningen Ny Teknik citerade källor som talade om ett "kuppförsök", eftersom tjänstemännen som skulle svara på förslaget ("delningen") garanterat skulle vara på semester.⁴

Säpo blåste dock i visselpipan och offentliggjorde sitt yttrande den 4 januari. Det var uppenbart att en konflikt mellan Justitie- och Försvarsdepartementen funnits angående den gamla frågan vem som får göra vad inom polisiär och militär underrättelsetjänst. FRA:s verksamhet är lagfäst i försvarsunderrättelselagen. Och den verkar ju kristallklar:

4 § Försvarsunderrättelseverksamheten får inte avse uppgifter som enligt lagar eller andra föreskrifter ligger inom ramen för polisens och andra myndigheters brottsbekämpande och brottsförebyggande arbete.

En organisatorisk revirstrid vidtog, vilket förklarar varför övervakningshöken Thomas Bodström från Justitiedepartementet senare tog strid mot förslaget, som alltså kom från Försvarsdepartementet.

Trots konflikten hade partiledarna i alliansen tydligen varit överens om förslaget till lagrådsremiss (d v s steget innan det hela blir en proposition).

Man vill alltså tvinga tele- och Internetoperatörer att leverera en kopia av all den trafik som korsar rikets gräns till en av regeringen utsedd myndighet. Ungefär som om Posten skulle öppna alla försändelser och kopiera breven, stoppa kopiorna i nya kuvert och dumpa allt detta i famnen på "Försvarets brevanstalt".

Man inser att det vore ogörligt att i praktiken tvinga varje tjänsteleverantör själv skicka kopior av alla telefonsamtal och all Internettrafik. Men nästan all trafik försvinner ur eller kommer till Sverige i fiberkablar. Det finns inte så förfärligt många nedgrävda rör med fibrer som går över gränserna. Ofta ägs de av mycket stora operatörer som Telia eller stora internationella telebolag. I utredningen tror man att det rör sig om kanske 10 operatörer som i slutändan äger all sådan fiber. Sedan hyr dessa ut kapacitet eller hela fibrer till andra operatörer. Men den som äger den fysiska fibern ("trådägaren") får alltså ansvaret för att det levereras en kopia av allt som flyter genom den.

Eftersom operatörerna ofta samlokaliserar sina kraftigaste fiberförbindelser behöver överlämning inte ske på särskilt många ställen i landet. Trådägaren väljer själv på vilken "samverkanspunkt" man vill lämna över trafik till myndigheten. Från samverkanspunkterna har myndigheten ansvaret att vidarebefordra signalerna till sina system. Med andra ord kommer FRA att bygga upp motsvarigheten till "hemliga rum" i anslutning till varje samverkanspunkt, precis på det sätt som NSA, National Security Agency i USA, gjorde på olagligt vis utan Kongressens vetskap hos AT&T. Skillnaden är att det skulle vara lagligt i Sverige.

Det är inte bara en liten dator som kommer att stå där. Man räknar med att varje samverkanspunkt kommer att kosta FRA 35 miljoner kronor. Inom fyra år skall man ha byggt minst tre sådana samverkanspunkter för att "nä önskad effekt". Bortom samverkanspunkterna vet vi inte vad FRA gör – det är hemligt. Men i princip bygger de ett eget nät i Sverige. Förbinder samverkanspunkterna med varandra och sina anläggningar. Huvudfaciliteterna ligger på Lovön vid Drottningholm. Den stora satellitstationen finns på Onsalahalvön i Kungsbacka. Andra stationer ligger på Gotland. Förmodligen har man datarum vi inte känner till. I varje fall kommer det att finnas ett "parallellt" Internet i Sverige. Ett eget hemligt regeringskontrollerat nät som innehåller samma information som det vanliga Internet gör, alltså den trafik som skickas över rikets gräns annars. På regeringsnätet kan egentligen vad som helst göras med informationen, men enligt lagen skall man bara jobba med sökbegrepp som på ett automatiserat sätt väljer ut relevant information som sparas ned för senare analys.

Man kommer att behöva väsentligt utbyggd processorkapacitet. Och när man får tillgång till mer information behöver man förstås lagra mer: "Ju fler signaler som kan processas av Försvarets radioanstalt, desto mer lagringskapacitet behövs", som man uttrycker det. Man räknar med initiala investeringar på 200 miljoner kronor för detta och sedan minst 30 miljoner om året.

Maskinerna skall analysera all trafik som går in i och ut ur landet, vilket nuförtiden innebär en stor del av kommunikationen. E-post till och från Hotmail och sökningar på Google omfattas. Och som Telia Sonera påpekade lämnar vanlig svensk trafik ofta landet för att sedan återvända. Man beslöt till och med att ändra sin nätarkitektur på grund av förslaget: I Finland gick intern nationell finsk e-post fram och tillbaka över gränsen för Telia Soneras abonnenter där – ef-

tersom postservrarna stod placerade i Sverige. Eftersom nästan all finsk Internettrafik som skall till och från andra länder passerar genom kablar i Sverige, kommer denna också att avlyssnas av Sverige, vilket lett till protester och debatt i Finland.

För de flesta är nog avlyssning och filtrering av enorma trafikmängder ganska abstrakt. I de fiberkablar som skall avlyssnas blandas all information urskillningslöst. Om jag via mejl skickar denna text till Timbro, bryts den ned i en mängd informationspaket. Normalt är de 1 500 byte stora. 1 500 tecken per paket alltså. Dessa paket är adresserade till Timbro men på vägen blandas de med alla andras kommunikation på nätet, och i de stora operatörernas ledningar flyter en enorm flod av sådana blandade paket. Så småningom kommer alla mina paket fram till Timbro och pusslas ihop igen till en begriplig text.

Låt säga att man kan gå in mitt i fiberkabeln och få tillgång till hela strömmen av paket. Vad kan man göra med den? Teoretiskt kan man pussla ihop varenda sak som sänds genom kabeln, ha TV-monitorer där man kan se exakt vad exempelvis en utvald person skriver och i realtid få upp exakt samma webbsida som han tittar på eller få upp den chattsession han håller på med eller det mejl han skickar. Detta är dock betydligt mer tekniskt komplicerat än min lilla beskrivning ger sken av.

Vid snabba trafikströmmar krävs en våldsam processorkraft för att snappa upp rätt paket och pussla ihop dem på rätt sätt. Man vill ju aldrig bara ha ett paket. Även om något ord som FRA är intresserat av råkar finnas i ett paket kan ju det mejl detta ingår i vara uppdelat på, låt säga, fyra paket. Dessa kommer inte efter varandra i fiberkabeln. Man måste alltså hålla det där paketet i minnet medan man går igenom alla andra för att se om något av dem råkar höra till det relevanta mejlet. Och för att komplicera det hela kanske de andra delarna, som man också vill komma åt, redan har passerat. Vilket leder till att man egentligen måste buffra upp och spara hela trafiken i minnet ett tag. När en enda fiberkabel kan transportera uppemot 10 miljoner sådana där paket i sekunden inser vi att det krävs rejäla maskiner med stor processorkraft. Även om man, som man säger i utredningen, tillgriper datareducering, dvs slänger en massa trafik direkt, kanske beroende på varifrån den kommer eller vem den skickats till.

Det finns ett nyckelfärdigt system att köpa på marknaden – Narus. Narus ligger i Silicon Valley, inte långt från Google. Det är ett privat bolag som ägs av ett antal stora investeringsfonder. Det uppmärksammades när det där "hemliga rummet" i en av den jättelika nätoperatören AT&T:s stora knutpunkter avslöjades av en "whistleblower". NSA, som är USA:s motsvarighet till FRA, hade i strid med lagen lyckats pressa operatören att koppla in sig på deras knutpunkt så att man där kunde få tillgång till all den trafik som passerade. En hel sal fylld med maskiner byggdes intill knutpunkten, "fibersplittare" installerades och kopior av all trafik skickades till "det hemliga rummet". Det hela är ett uppmärksammat rättsfall där hela AT&T:s existens hotas av skadeståndskrav från kunderna. Det pågår därför legala manövrer i Kongressen för att retroaktivt göra avlyssningen laglig. Nyligen kom det fram att svenska Telia har en förbindelse in i denna knutpunkt.

Leverantören av systemet var alltså Narus. En chef på företaget uttalar sig för tidskriften Wired och talar om avlyssning:

*Vi kan återskapa alla deras e-mejl med bilagor och allt, se vilken webbsida de klickade på, vi kan återskapa deras voip-samtal (rösttelefoni via Internet).*⁵

De verkar klara att sortera ut det där även från de mest trafikintensiva kablarna som finns i kommersiell drift, 10 gigabit per sekund. Narus har alltså färdiga system för att "snappa upp" Internettrafik. Vilka är kunderna till NarusInsight Intercept Suite? Tele- och Internetoperatörer är enligt lag förbjudna att avlyssna sina egna kunder. Bolaget självt säger att de nya lagar som kommer på olika ställen i världen som ett resultat av "elfte september" har gjort att regeringar och statliga myndigheter runt om i världen har behov av att kunna avlyssna för att "skydda sina länder".⁶

I ett färskt pressmeddelande säger man att man löst det svåra problemet med webbmejl-lösningar:

Targeting and capturing webmail traffic is a difficult challenge due to the proprietary and frequent changing nature of webmail services being monitored. The NarusInsight Intercept Suite (NIS) has solved this problem and is now capable of precision targeting, capturing and reconstructing numerous aspects of webmail traffic including email, chat, calendaring, draft folders, address books and much more. Traffic from all nodes and numerous protocols can be reassembled and viewed from a single management station or distributed across multiple stations. In addition, NIS supports a large percentage of all webmail services, including Google Gmail, MSN Hotmail, Yahoo! Mail, and Gawab Mail (English and Arabic versions).

Om jag alltså i framtiden skulle skicka detta mejl med min text till Timbro via Hotmail skulle det passera rikets gräns och "filtreras" via Narus eller något annat hemmabyggt system som FRA har och som absolut inte kommer att vara sämre än Narus. Genom att "slå på TV-skärmen" kan man alltså enkelt se vad vem som helst av oss har för sig i det ögonblicket. Inklusivet ex den där polismannen som använde Googles Gmail och vars lösenord kom ut på nätet med följd att hans material om pågående brottsutredningar kom ut.

Nedanstående är faktiskt inte en beskrivning av Kinas eller Robert Mugabes senaste påfund. Det är en komprimerad beskrivning av det förslag som regeringen – och alla Alliansens partiledare – var överens om när de lade lagrådsremissen avseende FRA-lagen. Detta ville partiledarna att Sveriges riksdag skulle klubba igenom:

1. Regeringen anser att landet inte längre är hotat militärt och att det inte längre räcker att som tidigare spana mot "yttre militära hot". Man påstår att det finns civila "yttre hot" från omvärlden som utgör en fara för Sveriges självständighet.
2. Regeringen säger därför att all kommunikation med omvärlden måste kopieras in i regimens egen superdator.

3. Regeringen bestämmer själv hela tiden vilka dessa "yttre hot" är och berättar för avlyssnarna vilka "sökbegrepp" de skall använda när de avläser folkets kommunikation.
4. Regeringen bestämmer dessutom att olika myndigheter själva får fatta beslut om vad de anser vara "yttre hot" från omvärlden. Dessa får därför självständigt uppdra åt avlyssnarna att spana för deras räkning.
5. Man framhåller att myndigheterna i punkt 4 dock måste ansöka om tillstånd när de vill spana för eget behov.
6. Regeringen bestämmer själv hela tiden från vilken myndighet de skall söka det där tillståndet.
7. Regeringen tycker att även privata aktörer och näringslivet behöver få spionera, men man inser att det är kontroversiellt så man säger att de får komma in med sina önskemål via de där statliga myndigheterna under punkt 4.
8. Regeringen utser själv hela tiden vilka myndigheter som skall utföra själva spioneriet och säger att det tills vidare bör vara Försvarets radioanstalt.
9. Regeringen försöker övertyga medborgarna om att man kontrollerar att avlyssnandet inte går överstyr men de facto gör man det bara symboliskt: Regeringen bestämmer nämligen hela tiden själv vilken myndighet som skall övervaka de andra myndigheterna och man formulerar själv dess instruktioner.

Regeringen ger också exempel på de "yttre hot" från omvärlden som gör att den måste avlyssna oss alla: terrorism, spridning av massförstörelsevapen, kvalificerad internationell kriminalitet, smuggling av vapen, droger eller människor, stora flykting- och migrationsrörelser, etniska, kulturella och religiösa konflikter, hot mot den tekniska infrastrukturen, olika typer av försörjningskriser, ekologiska obalanser och miljöhot, valuta- och räntespekulationer.

Därefter ordade man mycket om dessa hot, eftersom det verkar fullkomligt vansinnigt att försöka signalspana sig bort från dem. I efterhand kan man se att det var en skendebatt. Avlyssningen handlar ju bara delvis om hot mot landet. Första paragrafen i *lag (2000:130) om försvarsunderrättelseverksamhet* lyder:

§ 1. Försvarsunderrättelseverksamhet skall bedrivas till stöd för svensk utrikes-, säkerhets- och försvarspolitik samt i övrigt för kartläggning av yttre militära hot mot landet. I verksamheten ingår också att medverka i svenskt deltagande i internationellt säkerhetssamarbete.

Man vill nu ändra uttrycket "yttre militära hot" till "yttre hot". Men hoten mot landet är ju bara en detalj i det hela. Det räcker att avlyssningen är "till stöd för svensk utrikes-, säkerhets- och försvarspolitik". Och det räcker att avlyssna för att kunna delta "i internationellt säkerhetssamarbete", d v s byta information med andra länder.

Det problematiska med hemligstämplad verksamhet är ju att journalister och medborgare inte kan granska den. Vi kan gå till läggen och hitta ett fåtal intervjuer med generaldirektören Ingvar Åkesson, där han lättar på de tunga draperierna en smula. Dagens Nyheters intervju visade vad det handlade om⁷:

Vi får en inriktning av regeringen, en stor, diger kravlista. Regeringskansliet med UD i spetsen är våra största kunder. Mycket handlar om att skaffa fram uppgifter till stöd för regeringens utrikespolitik, säkerhetspolitik och försvarspolitik.

Vad är det för typ av information ni letar efter åt UD?

Vår verksamhetsidé är att vi ska ge uppdragsgivaren informationsöverläge. Vi plockar inte fram information som man kan läsa i tidningen utan bara sådan som man inte kan få fram på annat sätt.

Plockar ni fram också andra länders förhandlingspositioner inför EU-toppmöten?

Det är ju känsligt att ange exempel i dagsläget. Som företeelse kan jag peka på de framgångar Sverige hade när man gjorde handelsavtal med Tyskland under kriget.

Vilken betydelse har det för Sverige om vi vet andra länders förhandlingsståndpunkter?

I alla förhandlingar vill man försöka sätta sig in i motpartens situation och bedöma var gränserna går. Och där kan ju underrättelserapportering bidra ganska rejält.

I en intervju för Säkerhetspolitik.se⁸ (en sajt som produceras av ett antal myndigheter och organisationer, ledda av Styrelsen för psykologiskt försvar) konfirmerar Åkesson att ändringen från "yttre militära hot" till "yttre hot" inte innebär någon skillnad. Han säger återigen att det ytterst handlar om att ge regeringen och svenska myndigheter informationsöverläge. Det handlar alltså inte om hot mot landet och oss själva – det handlar om "bra-att-ha"-information.

Sedan har vi spaningen för andra länder. Journalisten Martin Jönsson gjorde detaljerad forskning om det hemlighetsfulla FRA och citerade befälhavaren på FRA:s spaningsfartyg Orion. Han ansåg att "man bör betrakta FRA som en del i en internationell koncern, snarare än som en svensk myndighet". Han gav exempel på när FRA undanhöll svenska flottan viktig information om sovjetiska sjörobotar för att inte störa relationen till NSA, den amerikanska spaningsorganisationen.⁹

Det är uppenbart att det handlar om en myndighet och expertis "in search of a cause" när man läser Jönsson:

FRA är en stor underrättelseorganisation med svenska mått mätt. Den har runt 700 anställda och gör av med mer än en halv miljard skattekronor om året. Det innebär att FRA är minst lika stor som hela säkerhetspolisen. Underrättelseexperter utomlands häpnar över storleken på lilla Sveriges signalspaningsorganisation. En stor organisation som nu ska fokusera på de kommunikationsvägar som används av oss alla.¹⁰

FRA-chefen bekräftar detta faktum i den ovannämnda intervjun:

Hur mycket samarbetar ni med utländska signalspaningsorganisationer?

Vi har som princip att aldrig tala om vilka länder vi samarbetar med eller hur omfattande samarbetet är. Sverige är dock på detta område mycket större än vår befolkningsmässiga storlek.

För att vara en intresserad samarbetspartner måste man kunna ge information?

Absolut. Det här är ingen filantropisk verksamhet, utan en ganska grym och krass verksamhet.

Åkesson nämner här också att Sveriges trupper utomlands samt terrorismen är en allt större del av FRA:s verksamhet. Vad gäller terrorism är det ju knappast hot mot Sverige det handlar om.

FRA-chefen säger ständigt att "vi vill inte, vi kan inte, vi får inte" titta på vad folk gör på nätet. Låt gå för att han och regeringen just nu inte vill. Det säger emellertid ingenting om morgondagen. "Vi kan inte" är en lögn, vilket visats ovan. De kan. Givetvis kan man inte samtidigt titta på vad alla i landet håller på med på nätet eller säger i telefon. Men man skulle kunna lagra ned hela kommunikationen för ganska många människor. Återstår då "vi får inte" på ett papper. Men papper är papper och kan slängas i papperskorgen.

Man skall titta på vad systemet *möjliggör* när det väl finns på plats. De riksdagsledamöter som skall rösta om att ge Försvarets radioanstalt tillgång till vår kommunikation måste vara klara över vad de gör: De ger en myndighet som är underställd den regering vi för tillfället råkar ha i Sverige möjlighet att koppla på TV-skärmen och i realtid titta på vad en viss person gör på nätet – inklusive riksdagsmännen själva.

En del ledamöter begärde att få "kvitta ut sig" från omröstningen. De ville inte ställa upp på att rösta som partierna krävde. Detta förfarande innebär att man bygger upp en fasad av enighet inför allmänheten. Man räknar ut hur resultatet av omröstning i riksdagen kommer att bli i förväg. Därefter plockar man bort obekväma röster från båda sidor av frågan som alltså blir frånvarande under själva omröstningen. Eller kvittar en tveksam folkpartist mot en frånvarande socialdemokrat.

Resultatet blir detsamma som om de hade varit med. Men de behöver inte bekänna färg offentligt. Och partierna kan hävda att det fanns enighet inom partiet. Den ende som hade modet att bryta partilinjen var centerpartiets Fredrick Federley, som i stället för att rösta ja till avlyssningen lade ned sin röst.

Själv vägrar jag tro att våra valda ledamöter skulle vara för det system de är på vippen att implementera om de verkligen förstod vad det innebär. Cecilia Wigströms kommentar från folkpartikongressen, som jag tidigare återgivit, där hon hävdar att FRA inte skall avlyssna, visar att de inte förstått:

Men FRA handlar om att filtrera telefonsamtal som går över rikets gräns. Och syftet är inte att fånga in vanliga människor, syftet är att fånga in terrorister.

Hon har svält FRA:s tårdrypande vädjanden med hull och hår. De skall jaga terrorister. De terrorister som inte hotar Sverige? Man undrar ju om det är, eller kommer att bli, speciellt effektivt. Som Sven Tafvelin, professor i Internetteknik vid Chalmers säger:

Resultatet är ofrånkomligen att de som FRA verkligen vill komma åt, terrorister med flera, de har så klart kunskapen att skydda sin trafik med kryptering bland annat. Därför klarar de sig. Samtidigt som mängder med oskyldiga får sin privata epost läst av främmande ögon.¹¹

FRA bekräftar själva i olika medier att så är fallet. Vill man inte bli avlyssnad räcker det med att använda allmänt tillgänglig kryptering. Krypteringar som inte ens det datorkluster FRA köpte in 2007 förmår bryta på överskådlig tid. Trots att det utgör jordens femte snabbaste superdator.

Till Sveriges riksdag finns nu bara ett budskap: Ni leker med elden!

DATALAGRINGEN

Någon generell avlyssning eller övervakning av svenskarnas kommunikation har aldrig förekommit. Däremot har man givetvis, som en del av de utredningar man gör, under vissa omständigheter fått gå in och övervaka eller avlyssna kommunikation hos personer som är misstänkta för brott. Med övervaka avses att samla in "trafikuppgifter" om kommunikationen, uppgifter som svarar på frågor som: "vid vilket klockslag kommunicerade den misstänkte, med vem, och var befann han sig då?" Med avlyssna avses att uppsnappa själva de meddelanden människor sänder mellan sig i form av rösttelefoni eller texter t ex.

FRA-lagen skulle ändra på detta. Här skulle allas kommunikation avlyssnas. En kopia av all Internettrafik och alla telefonsamtal som passerar rikets gräns skulle avledas till en statlig myndighet.

Denna nya princip, generell övervakning av hela folkets kommunikation, kommer till uttryck också i det EU-direktiv som Sverige, eller snarare Sverige justitieminister Thomas Bodström, var pådrivande för att få igenom. Man skall alltså spara information om hur vi kommunicerar: trafikdata skall lagras för oss alla så att den senare kan plockas fram för att man ska kunna se exakt var vi befann oss vid ett visst klockslag, vem vi talade med, vem vi fick ett mejl från, vilken mobiltelefon vi använde.

EU-direktivet gick slutligen igenom den 15 mars 2006. Det hade tillkommit som en direkt konsekvens av bombdåden i Madrid och London och slogs upp som en nödvändighet för att få bukt med terrorismen. Bakgrunden till direktivet beskrevs i *Bodströmsamhället* och återfinns delvis i ett appendix till denna skrift.

Bodström tillsatte genast Gudrun Antemar med uppdrag att föreslå hur direktivet skulle implementeras i svensk lag. Hon gav sin utredning namnet *Trafikuppgiftsutredningen* och presenterade sitt betänkande med lagförslag hösten 2007.

I utredningen redogörs för den hearing Antemar anordnade under utredningens gång, vilket nämns på sidan 19. Där togs just problemet med generell övervakning upp. Integritetsskyddskommissionens ordförande Olle Abrahamsson påpekade att själva lagringen utgör ett intrång i integriteten – inte det eventuella utlämnandet av data. Abrahamsson själv skrev så här i Advokatsamfundets tidskrift¹²:

Uppgifter om advokaters klientsamtal och medieredaktioners inkommande e-post omfattas och skall lagras. Av misstag ringda samtal och topphemlig mobilkommunikation kommer att registreras och sparas. Inga undantag kommer att finnas. Källskyddet försvagas. Tystnadsplikter undermineras. Affärs- och statshemligheter riskerar att röjas. De flesta är ännu inte fullt medvetna om innebörden av det beslutade direktivet. Men den dag då människor inser att all deras kommunikation via telefon och dator ingår i ett storskaligt övervakningsnät kommer den känslan att förstärkas som många redan har av att leva i ett storebrorssamhälle. Beteendemönster kommer att förändras: Vågar jag koppla upp mig på min egen dator eller är det säkrast att gå till ett webbcafé? Bör jag kanske avstå från att ringa till en ny bekantskap på grund av risken att vår relation avslöjas? De psykologiska och attitydskapande effekterna av trafikdatalagringsobligatoriet kommer sannolikt att bli långt mer omfattande och djupgående än av de hittills betydligt mer uppmärksammade reformerna på området för tvångsmedel, som den vanlige medborgaren trots allt löper mycket liten risk att någonsin råka ut för.

Vad generell lagring får för konsekvenser vet vi inte. Det visar sig dock att databaser tenderar att läcka. Pär Ström, integritetsombudsmannen, visar genom otaliga exempel på sin sajt <www.stoppa-storebror.se> hur IT-chefer mot lagar och regler illegalt säljer databaser, hur statliga myndigheter på Irland regelmässigt ger privatdetektiver tillgång till konfidentiella data ur statliga databaser, hur anställda på det statliga telebolaget i Italien har avlyssnat samtal, hur enkelt man kan köpa telefondata i USA. Kompletta filer över hur folk har ringt. Filer som inte alls borde vara tillgängliga. Men som måste ha läckt.

Kommer människor som vill ägna sig åt politik över huvud taget att våga använda nätet i full utsträckning och alltså få en uppfattning om hur världen är? Eller kommer just de att avhålla sig från att ta del av information och material? Kommer de att veta vad sexchattande innebär och förstå att man kan bjuda in eller blockera användare själv och att lagstiftning inte alltid är det bästa i nätvärlden? Kommer de att våga ta del av de spännande saker som diskuteras på Flashback, eller blir det en belastning i framtiden att ha varit där? Kommer de att ha sett det material de själva kanske känner sig tvungna att förbjuda eller filtrera? Kommer de att veta hur fildelning fungerar eller slutar de använda sådana program av rädsla för att bli registrerade och senare skandaliserade i boulevardpressen?

På ytan verkar det som om utredaren stödjer Abrahamssons uppfattning, eftersom hon som utredningens ståndpunkt på sidan 110 framhåller:

En utgångspunkt för våra resonemang är att en generell lagring av trafikuppgifter i den omfattning som direktivet förutsätter påverkar både enskildas upplevelse av att få sin privata sfär inskränkt och integritetsskyddet för medborgarna i allmänhet. Intrånget i integriteten sker enligt vår mening redan genom att det allmänna säkrar tillgången till trafikuppgifterna genom lagringen. Redan existensen av ett regelsystem som innebär att uppgifter om människors kommunikation med fast och mobil telefoni eller Internet ska lagras har således en påverkan på enskildas integritetsskydd och upplevelse av integritetsintrång. Det innebär med nödvändighet att den frihet att kommunicera som bör finnas mellan människor som använder kommunikationstjänster upplevs som inskränkt. Lagringen utgör i sig ett intrång i såväl privatliv som korrespondens och kan komma i konflikt såväl med den rätt till skydd för privatlivet var och en har enligt artikel 8 i Europakonventionen som med det grundlagsskydd som denna rätt har enligt 2 kap 6 § regeringsformen (se avsnitt 5.6). Därmed uppkommer en risk för att lagstiftningen ändrar människors attityder och beteendemönster. Man kommer att tänka sig för på ett annat sätt än tidigare innan man använder sin telefon eller sin dator. Det framhölls att dessa effekter är den stora integritetsskadan och inte det förhållandet att vissa uppgifter i ett begränsat antal fall kan begäras ut av de brottsbekämpande myndigheterna i anledning av en utredning om misstänkt allvarlig brottslighet.

Man kan dock fråga om det är en läpparnas bekännelse eftersom utredaren, oaktat denna insikt, travar på ganska obehindrat. Nu utsågs ju Antemar av Bodström, vilket väl knappast var en slump. Hon är generaldirektör för Ekobrottsmyndigheten (EBM) och är alltså högsta chef för ett stort antal åklagare och poliser och specialiserade utredare och kan förväntas vilja göra det enklare att samla in information och övervaka människor.

Advokatsamfundets tidskrift intervjuar Gudrun Antemar och beskriver hennes gärning när hon byggde om EBM.¹³ Hon inrättade en underrättelseverksamhet, som alltså skall spana och försöka upptäcka brott innan de är begångna. EBM har traditionellt arbetat med stora spektakulära ekobrott. Antemar har dock prioriterat upp "systemhotande brottslighet".

"Systemhotande brottslighet" visar sig för Antemar inte vara förslagna stora ligor utan små skattebrott som begås av många men sammanlagt sägs kunna bli så omfattande att de hotar hela skattesystemet. Även svartjobben får sig en rejäl släng: "Vi måste slå hårt mot dem som stör människor och företag som vill göra rätt för sig." Hon sägs i artikeln också vara en vän av modern teknik i utredandet och hennes egen myndighet använder hemlig telefonavlyssning i stor omfattning. Eftersom ekobrottslighet kan vara gränsöverskridande vill hon ha mer samarbete inom EU.

I en intervju för Brottsförebyggande rådets tidskrift framhåller Antemar att:

få av medborgarna kan tänka sig stödja ett narkotikasyndikat eller ett ruggigt mc-gäng. Däremot låter många mer än gärna någon hantverkare renovera sommarstugan, utan att betala ett öre i skatt. Den här attityden måste förändras! Det är inte okej att anlita svart arbetskraft, det skapar nya maktstrukturer i samhället som vi inte vill ha och som undergräver vår demokrati.¹⁴

Har man dessa ingångsvärden framstår det som förståeligt att Gudrun Antemar fick Bodströms uppdrag att implementera hans impopulära direktiv. Han lotsade fram det genom att konsekvent tala om terrorister och mc-gäng. Men om man studerade lagarna och andra parallella lagförslag och utredningar visade det sig handla även om ganska lindriga brott ända ned till småfolkets fildelande. Här har han då hittat en vapendragare som i själva verket anser att småfolkets beteende sammantaget är ett större problem för "systemet".

Detta är en djupt elitistisk och obehaglig syn på samhället där man i grunden inte har mycket empati för eller förståelse för den lilla människan. Många kan tänka sig att ge upp en del av sin personliga integritet om de själva känner sig hotade och kan bli offer för våld och grova brott och tror att det kan hjälpa. Gudrun Antemars syn tycks vara den motsatta: För att rätta in sig i ledet och bli en välsmord kugge i ett system som skapas uppifrån måste den lilla människan övervakas.

Thomas Bodström hade en extremistisk syn på vad som skulle lagras: Allt! Information om varje liten sak vi gör på nätet skulle registreras och lagras. Så blev det ju inte i direktivet, där han var tvungen att ta hänsyn till liberala tankar i EU också. Direktivet är dock minimiregler som alla länder måste följa. Man kan ju gå längre och kräva mer lagring.

Om man vore Thomas Bodström och ville få igenom den där extremvarianten av datalagring som han slogs för in i det sista i EU, hur skulle man agera? Om man alltså ville lagra information om exakt allt vi gör på nätet, om all fildelning, om allt chattande, om allt webbsurfande? Och inte bara nöja sig med det som andra länder kunde acceptera som tvång inom EU, d v s i princip information om telefonsamtal, e-post och själva uppkopplingen till nätet, men inte vad man har för sig och vilka platser man besöker?

Man skulle förmodligen beställa en utredning som såg ut som den Gudrun Antemar levererade till regeringen, SOU 2007:76, *Lagring av trafikuppgifter för brottsbekämpning*.¹⁵ Bodström skulle själv kunna vara hjärna till utredningens upplägg. Den ser ganska hygglig ut på ytan. Man diskuterar väldigt noggrant exakt vilka uppgifter man förpliktigas lagra enligt direktivet. Förklarar att man i princip inte går längre på den punkten än minimikraven. Tja, förutom en detalj då: att positionen av en mobiltelefon även skall registreras när ett samtal slutar, inte bara när det börjar. Kanske inget att hetsa upp sig över. Hon föreslår också lagring i 12 månader jämfört med minimikravet 6 månader.

Som tur är har datarådet (titel för vissa befattningshavare hos Datainspektionen) Hans-Olof Lindholm skrivit ett särskilt yttrande i slutet av utredningen eftersom han inte alls kunde ställa upp på förslagen. Här tar jag bara upp en fullkomligt förödande punkt han pekar på och som av juridiska amatörer lätt skulle förbises: De centrala delarna där man definierar vilka data som skall lagras har den lagtekniska formen av en *förordning*. Jaha? Jag är övertygad om att en stor del av svenska folket inte inser allvaret i detta.

Lagar stiftas av riksdagen. Förordningar beslutas av regeringen.

Utredaren föreslår i stort sett att man slänger bort alla de där resonemangen man haft runt vilka data som skall lagras. Hela utredningen görs fullkomligt onödig på den punkten. Allt var en fasad. En rökridå. Antemar begär att riksdagen skall stifta en lag som lyder så här vad gäller att definiera vilken data som måste lagras, vilket görs genom en ändring i *lag (2003:389) om elektronisk kommunikation*¹⁶ (LEK):

6 kap. 6 c § Regeringen meddelar föreskrifter om lagringsskyldighet enligt 6 a §.

Regeringen skall alltså få en fullmakt av riksdagen att själv hela tiden besluta vad den där lagringsskyldigheten omfattar. Och till en början föreslår utredningen exakt hur den där förordningen skall se ut, d v s endast omfatta de data som man diskuterat på en himla massa sidor i utredningen och som i princip är desamma som i EU-direktivet.

Men regeringen skall kunna ändra på detta när som helst. Genom ett dekret. En order från ett regeringssammanträde.

Jag hoppas att alla ser hur kuppen skall iscensättas om Bodström kommer tillbaka i en regering och sitter där på ett möte med alla statsråden:

Ja, nu får jag ju starka indikationer från både åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen och Säkerhetspolisen att vi måste börja lagra surfdata, data om all webbtrafik alltså. Dessutom chattande, ja faktiskt information om varje session på Internet. Man har ju redan något i den stilen i Danmark. De har ju otäcka problem med muslimska terrorister och ser inte detta som någon stor sak egentligen. Dessutom hoppas vi få fast internationella pedofilligor och nätverk som ägnar sig åt trafficking av kvinnor och barn. Jag antar att ingen av de övriga statsråden kan ha något emot sådana åtgärder? Jag berättade för Mona om hur man fått fast en man som tittade konstigt på barnen i ett badhus i Århus och hon sa ja direkt till att lagra mer. Inga synpunkter på det antar jag? Och alla tittar ned i bordet.

HUR HAMNADE VI HÄR? STÖDET SVAGT

Om vi tittar på hur svenska politiska partier ställde sig under den långa processen inom EU borde det finnas en parlamentarisk majoritet för att "minimera" implementeringen i Sverige, d v s uppfylla EU-direktivet med så knapp marginal som möjligt. I EU-parlamentet röstade samtliga svenska ledamöter nej till datalagringen – utom socialdemokraterna. 5 av 19 socialdemokrater sa ja. Endast 26 procent ville ha datalagring. I riksdagens EU-nämnd där frågan bereddes var Bodströms största kritiker Beatrice Ask. Moderaterna sa nej till datalagring. Centern sa nej till datalagring. Miljöpartiet sa nej till datalagring. Vänsterpartiet sa nej till datalagring. Kristdemokraterna sa ja, men bara för att "webbsurfning" till sist hade undantagits,

något som gick emot Bodströms linje i EU. Folkpartiet sa ja med tvekan. Det framgick dock av protokollen från EU-nämnden att folkpartiets ledamöter blev missledda av Bodström och sa ja till något annat än de trott. Bodström talade nämligen om att lagrade data bara skulle användas till "grov brottslighet och terrorism".

Han KU-anmälades för detta. Granskningen¹⁷ visade att han mycket riktigt hade svarat felaktigt på de oroliga ledamöternas frågor om när uppgifterna om oss alla skulle kunna plockas fram av myndigheterna. KU valde dock att inte komma med någon kritik, vilket är märkligt. Man konstaterar nämligen att ledamöterna inte ens i det skriftliga material de hade fått ut har kunnat se att lagrade data skulle kunna användas mot saker som inte alls hade med terrorism och grov brottslighet att göra. Regeringskansliet själv försvarade sig i sitt svar till KU på detta sätt:

*Underlaget som skickades till EU-nämnden inför sammanträdet den 7 oktober 2005 innehöll ett kortfattat avsnitt om relevanta bestämmelser i lagen om elektronisk kommunikation och polisens möjligheter att få ut trafikuppgifter från operatörerna. Möjligheten för åklagare att utverka ett tillstånd från domstol till hemlig teleövervakning gällande historiska trafikuppgifter **omnämndes inte däri**. Orsaken härtill är att frågan om tillgången till trafikuppgifterna enligt nationella bestämmelser inte skulle diskuteras vid ministermötet, varför promemorian till EU-nämnden endast behandlade frågan översiktligt. [min fetstil]*

De där reglerna för hur rättsväsendet får begära ut lagrad information om vår kommunikation beskrevs ingående i *Bodströmsamhället*. Det finns två olika sätt. Thomas Bodström hade bara upplyst ledamöterna i EU-nämnden om möjligheten att via lag (2003:389) om elektronisk kommunikation¹⁸ (LEK) få ut uppgifterna. Då krävs grova brott: de som ger minst två års fängelse. Men i rättegångsbalken finns ytterligare regler. De ger möjlighet att få ut uppgifterna för någon som är misstänkt för brott som ger minst sex månaders fängelse samt dessutom för brott som kan ge mycket lindrigare straff, ända ned till böter: dataintrång, barnpornografibrott, narkotikabrott och smuggling. Dessutom försök eller förberedelser till sådana brott. Dessutom kan personer i den misstänktes bekantskapskrets övervakas om man tror att den misstänkte håller kontakt med mejl eller via telefon.

KU tar i sin granskning inte ens upp den absolut lindrigaste och mest utbredda "brottsligheten" som de lagrade uppgifterna kan användas till: fildelningen. Bodström talade om ett sätt att komma åt data, KU nämnde ytterligare ett. Men det finns ju faktiskt en tredje möjlighet att använda vissa av de uppgifter som obligatoriskt skall lagras: Möjligheten för polis och åklagare att begära ut "uppgift om abonnemang" enligt 6 kap, 20 §, pkt 1, i LEK. I praktiken handlar det om att med utgångspunkt från ett visst IP-nummer få reda på vilken abonnemangsinnehavare som av en viss operatör tilldelats detta IP-nummer vid en viss tidpunkt. IP-numret kan sägas fungera som ett telefonnummer men vi ser det inte. Vi får olika IP-nummer av operatören varje gång vi kopplar upp oss mot nätet, stänger av och sätter på datorn etc. Detta diskuteras i detalj i nästa kapitel som handlar om kriget mot piraterna.

Lagstiftarna bör fråga om alla typer av användning av de lagrade datauppgifterna alls är förenliga med EU-direktivet. Där slås ju fast ett specifikt syfte med lagringen: man skall tvinga operatörer att lagra trafikdata som kan lämnas ut och användas i utredningar om allvarlig brottslighet. Så står det. Allvarlig brottslighet.

I direktivet (som finns som bilaga till Antemars utredning) har man en punkt där man hävdar att det går ihop med Europakonventionens formulering om individens "skydd för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens". Man säger helt korrekt att detta skydd inte är absolut utan får brytas för att garantera bland annat säkerhet. Här är den fulla motiveringen till varför man i direktivet anser att det är nödvändigt ur den synvinkeln:

*Eftersom lagring av uppgifter har visat sig vara ett så nödvändigt och effektivt redskap för de brottsbekämpande myndigheternas utredningar i många medlemsstater och **framför allt i allvarliga fall som organiserad brottslighet och terrorism** är det därför nödvändigt att se till att brottsbekämpande myndigheter får tillgång till lagrade uppgifter under en viss tid i enlighet med de villkor som föreskrivs i detta direktiv. Antagandet av ett instrument om lagring av uppgifter i enlighet med kraven i artikel 8 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna är därför en nödvändig åtgärd. [min fetstil]*

Själva målet med direktivet är:

*att harmonisera leverantörernas skyldighet att lagra vissa uppgifter och säkerställa att de är tillgängliga för utredning, avslöjande och åtal av **allvarliga brott** såsom de definieras av varje medlemsstat i den nationella lagstiftningen. [min fetstil]*

Svenska lagstiftare bör alltså ta sig en rejäl funderare på om det är förenligt med Europakonventionen, regeringsformen och direktivet att lämna ut eller använda de under tvång lagrade uppgifterna så lättvindigt som kan ske i dag, exempelvis mot fildelare – när vi alltså i dag inte har lagringsskyldighet utan tvärtom lagringsförbud för operatörerna och när direktivet använder termen "allvarliga brott".

KRIGET MOT PIRATERNA

Thomas Bodström försökte in i det sista få EU att kräva att operatörerna skulle lagra information om användarnas fildelningstrafik. Fildelning är en kontroversiell fråga. En stor del av svenska folket håller på med detta, förmodligen över en miljon människor. Dessa anser i allmänhet att de inte gör något moraliskt förkastligt eller något som borde vara olagligt. Det finns också en stark och ökande insikt hos forskare i bl a nationalekonomi och juridik om att upphovsrätten i det digitala samhället med stor sannolikhet är kontraproduktiv i sin nuvarande utformning samt att den är starkt balanserad till fördel för ett partsintresse på allmänintressets bekostnad och gynnar industrier som är uppbyggda efter en förgången tids förutsättningar.

Den 17 mars 2005 presenterade regeringen sin proposition för en skärpt upphovsrättslag, som bland annat skulle kriminalisera nedladdning av upphovsrättsskyddat material. Thomas Bodström uttalade åtskilliga gånger i medierna att "tanken med lagen" ju inte var att man skulle jaga tonåringar som byter musik med varandra. Bodström sade något han återkommit till flera gånger senare. I DN citeras han t ex när han säger: "Med den nya lagen vill vi bekämpa dem som tjänar grova pengar på att sprida upphovsrättsskyddat material. Men tanken är inte att polisen ska springa in i hus och hem och jaga tonåringar som sitter och laddar ner, säger Thomas Bodström."¹⁹

I sin offentliga retorik tonade Bodström ned allt som hade med fildelning att göra, och på sitt vanliga vis hävdade han att hans initiativ i EU bara handlade om grov brottslighet. Detta ägnade sig alltså Bodström åt samtidigt som han i Bryssel kämpade ända in på mållinjen hösten 2005 för att tvinga igenom lagring av varje persons trafikdata om just fildelning (peer-to-peer) – en enorm mängd information som visar exakt vad man har gjort på nätet. Nu fick han inte igenom detta i EU-direktivet, men som vi såg har Bodströms utredare Gudrun Antemar föreslagit att han skall kunna införa detta bakom ryggen på riksdagen med ett enkelt regeringsbeslut om han kommer tillbaks i regeringsställning.

De partier som sitter i regeringsställning i dag gick ut med ungefär samma budskap till väljarna 2006: Vi skall inte jaga en hel ungdomsgeneration. Beatrice Asks agerande och uttalanden sedan hon blivit justitieminister talar ett annat språk. I januari 2008 har dock en spricka inom moderaterna när det gäller fildelningen uppstått, där en minoritetsfalang med Karl Sigfrid i spetsen vill legalisera fildelning för personligt bruk. De inser också sambandet mellan övervakning av kommunikation och kriget mot piraterna.

NYA VAPEN

Två utredningar om övervakning av Internettrafik har lagts fram sedan publiceringen av *Bodströmsamhället* där det främsta syftet är att få stopp på piraterna. Dessutom har en ny utredning tillsatts:

Den 9 juli 2007 kom *Civilrättsliga sanktioner på immaterialrättens område – genomförande av direktiv 2004/48/EG*.

Den 3 september 2007 kom den s k Renforsutredningen, *Musik och film på Internet – hot eller möjlighet?*

Den 20 december 2007 gav justitieminister Beatrice Ask i uppdrag åt en kommitté att utreda "vissa polisiära arbetsmetoder". Prioritetsordningen framgår av att vissa delar skall redovisas tidigare än andra. Den elektroniska kommunikationen har högsta prioritet:

Utredaren ska i ett delbetänkande senast den 19 juni 2008 redovisa resultatet av sina överväganden när det gäller polisens och tullens möjligheter till inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation med egna tekniska hjälpmedel samt inhämtning av uppgifter om mobiltelefoner, teledokumentation och abonnemang inom polisens och tullens underrättelseverksamhet och under förundersökningar innan det finns någon skäligen misstänkt gärningsman. Uppdraget i övrigt ska redovisas senast den 31 maj 2009.²⁰

Att området är viktigt även för Beatrice Ask framgår av att hon den 18 januari 2008 tillkänner att hon skall inrätta två specialåklagare endast för fildelningsbrott, vilket sedan eventuellt skall utökas till fyra.

PIRATER OCH BROTTMÅL

Ett hinder om man vill skapa ett totalt kontrollsamhälle är förstås det där med IP-numren. I och för sig lyckades Bodström via sin EU-manöver göra lagring av IP-nummer obligatorisk för operatörer. Enligt *lag (2003:389) om elektronisk kommunikation* råder dock lagstadgad tystnadsplikt runt abonnentuppgifter. Operatören får inte avslöja till vilken abonnent man hade tilldelat ett visst IP-nummer vid en viss tidpunkt.

Låt oss säga att polisen av något skäl beslagtar en serverdator som en del av en brottsutredning. Antag nu att den även råkar husera en webbcommunity, nätmötesplats, som handlar om någon udda sexuell böjelse men som inte har något med utredningen att göra. Där kan förstås finnas loggfiler över användare, vilka IP-nummer de anslutit från för att konversera eller ladda upp bilder på sig själva.

Det finns goda skäl till att enskilda polismän inte för skojs skull skall kunna identifiera alla dem som har konverserat där för att kanske leta efter bekanta eller kändisar. Och lika goda skäl för att den som driver communityn inte heller skall kunna göra detta genom att slå upp i någon motsvarighet till en telefonkatalog. Det är bara användarnas egna operatörer som i praktiken skulle kunna identifiera dem. Dock finns i LEK ett förbud mot den behandling av trafikdata som skulle krävas och dessutom ett krav på tystnadsplikt. Operatören får inte lämna ut uppgifterna till någon som bara hör av sig av nyfikenhet. Givetvis finns dock undantag för brottsutredningar.

Vid utredning av många brott utgör tystnadsplikten inte något som helst problem för myndigheterna. Enda kravet för att kunna kräva ut uppgiften om vilken abonnent som innehade ett visst IP-nummer vid en viss tidpunkt är att polis eller åklagare utreder ett brott som kan ge fängelse och då man vid en förundersökning *väntar sig att straffet i det specifika fallet skulle bli mer än böter* om misstankarna bekräftas, t ex villkorlig dom eller fängelse.

I samtliga domar mot "pirater", eller fildelare, har tingsrätter utdömt straff på 80 dagsböter för brottet "intrång i upphovsrätt". Hovrätten för Västra Sverige slog fast straffet för en 44-årig Boråsbo. Piraterna blev dömda för att utan upphovsmannens tillåtelse ha tillgängliggjort filer, kopior av upphovsrättsskyddade filmer och musik.

Organisationer som Svenska Antipiratbyrå (intresseorganisation för film- och dataspelsbranscherna) och IFPI Svenska Gruppen (dito för skivbolagen) motarbetar fildelning på nätet. De ansluter till "hubbar" där folk byter material. Där kan de se de olika datorernas IP-nummer och själva ladda ned material från någon ansluten användare för att sedan polisanmäla att denna olagligen till allmänheten har tillgängliggjort upphovsrättsskyddat material utan upphovsmannens tillstånd. Brottet kallas "intrång i upphovsrätt". Polisen begär sedan ut abonnentuppgifter från den Internetoperatör i vars nummerserie det påstådda IP-numret ingår. Operatörerna är vid en sådan begäran tvingade att lämna ut uppgift om vilken abonnent som hade det aktuella numret vid den aktuella tidpunkten (förutsatt att de faktiskt har bevarat den informationen, vilket de i dag inte är tvingade till). Men polisen får bara fråga om brottet kommer att ge ett högre straff än böter.

I praktiken innebar fildelningsdomarna att myndigheterna inte längre hade rätt att begära ut abonnentinformation vid misstanke om olaglig fildelning av väldigt liten omfattning, eftersom straffet endast blev böter. Organisationerna polisanmälde därför folk som delade ut mer material, för att testa om det finns en gräns för villkorlig dom eller fängelse.

Ett uppmärksammat exempel rör en 31-årig Linköpingsbo som den 28 mars 2006 vaknade upp av att polisen plötsligt ringde på dörren, förklarade att de skulle göra en husrannsakan och därefter sökte igenom hela hans bostad. Anklagelsen var att han hade "delat ut" fem filmer. Antipiratbyrå sade sig själv ha laddat ned dem från honom. Man beslagtogs ett antal hårddis-

kar, vilka åklagaren Britt-Louise Viklund överlämnade till Antipiratbyrån och IFPI för att dessa skulle granska dem. Dessa hävdade då att mannen egentligen hade tillgängliggjort 23 000 musikfiler och 30 filmfiler. Beslutet att till privata organisationer överlämna hela hårddiskar med all den privata information som kan finnas där, har JO-anmälts. Viklund krävde dagsböter samt villkorlig dom för mannen, vilket skulle kunna sätta ett prejudikat som möjliggör för åklagare och polis att begära ut abonnentuppgifter från operatörerna i åtminstone vissa fall av fildelning.

Försvaret tog hjälp av en kriminaltekniker som tidigare arbetat hos Säpo. Han lyckades misstänkliggöra bevisningen så grundläggande att åklagaren lade ned åtalet om de 23 000 musikfilerna. IFPI valde då att driva fallet vidare på egen hand och hela rättegången måste tas om. I skrivande stund (jan 2008) är fallet alltså inte avgjort och vi vet inte om någon ändring av praxis att utdöma dagsböter för fildelning kan uppkomma här.

Upphovsrättsindustrin övervakar konstant nätsurfarnas beteende på nätet. De har stora verksamheter som går ut på att samla in IP-adresser som de anser används för fildelning som utgör upphovsrättsintrång. För detta måste de ansöka hos Datainspektionen om tillstånd, vilket de också gör – och får. Hur de sedan kan behandla de insamlade uppgifterna är en annan sak. De vill givetvis kunna knyta IP-adressen till en viss person, eller i varje fall abonnent. Endast operatören kan göra det. Kanske. Hittills har ju operatören i princip inte fått lagra sådana uppgifter. Det har betraktats som otillåten övervakning av de egna kundernas kommunikation. Dock finns undantag i lagen för fakturerings- och kundtjänstämål samt för att garantera säkerheten i det egna nätet. Så de flesta operatörerna har lagrat sådana uppgifter, men tiden för lagring har varierat om det ens funnits någon policy för detta. Nu ändras lagringsförbudet till ett lagringstvång, dvs det som föreslagits i den tidigare beskrivna Gudrun Antemars Trafikuppgiftsutredningen, kanske med vissa ändringar förstås.

Man kan här påminna om det s k IPRED2-direktivet som är under framförhandling i EU, vars tanke är att få alla EU-länder att se lika hårt på intrång i upphovsrätt och tillämpa vissa straffsatser för sådana brott. Av lagtekniska skäl är detta fördröjt, trots att det har Beatrice Asks fulla stöd i EU.²¹ Detta framgår av hennes svar på riksdagsledamoten Karl Sigfrids (m) fråga.²² Om straffsatser skulle komma att ändras uppåt i Sverige, kan det givetvis få följderna att övervakning och avlyssning av Internettrafik kan komma att få tillgripas enklare och att en än större del av svenska folket riskerar att få sin rätt till förtrolig kommunikation kränkt.

IP-nummer kan dock användas på andra sätt mot piraterna än att lagföra dem i brottmål som ovan, och det är här nya initiativ tillkommit.

PIRATER OCH CIVILMÅL

IPRED1-direktivet försöker göra det enklare för upphovsrättsindustrin att spåra pirater och i slutändan driva skadestandsprocesser mot dem. Från början handlade direktivet om hur man lättare skulle kunna komma åt piratkopierade fysiska varor, genom att tvinga mellanhänder att skvallra på andra som var inblandade i en kedja som kunde innebära att falska Gucciväskor tillverkades i en fabrik i Kina och fann sin väg in i EU. Genom "informationsförelägganden" skulle domstolar – med hot om vite – tvinga fram uppgifter för att hitta källan.

Sedan fildelningen kommit igång har man utvidgat räckvidden så att även spårning på nätet skall bli enklare. I den föreslagna lagen vill man explicit tillåta alla rättighetshavare att – utan Datainspektionens tillstånd – bedriva övervakning av nätet och i stora databaser samla in uppgifter om IP-nummer och vilket material dessa laddar upp eller ned. Med dessa övervakningsuppgifter skall de sedan kunna gå till en domstol och begära att operatören tvingas lämna uppgift om "källan", d v s deras egna kunder. Själva har de enligt lag egentligen tystnadsplikt vad avser folks beteende på nätet. Nu vill man införa en standardiserad procedur för att tvinga operatörerna att bryta denna tystnadsplikt:

Ett informationsföreläggande får enligt förslaget också meddelas mot bl a den som i kommersiell skala har tillhandahållit en tjänst, exempelvis en elektronisk kommunikationstjänst, som använts vid intrång. En effekt av förslagen blir att rättighetshavare ges en civilrättslig möjlighet att få ut information från en Internetleverantör om vem som har ett abonnemang (en IP-adress) som har använts vid ett immaterialrättsintrång på Internet. För att informationen skall lämnas ut krävs dels en domstolsprövning, dels att intrånget är styrkt. Dessutom föreslås ett uttryckligt proportionalitetskrav i lagtexten.

I promemorian föreslås dessutom en märklig "skampålebestämmelse" eftersom denna finns i EU-direktivet. Om t ex Antipiratbyrån lyckats fälla en tonåring som blivit skadeståndsskyldig för fildelning, kan de också begära att domstolen ålägger "den som har gjort eller medverkat till intrånget eller överträdelsen att bekosta lämpliga åtgärder för att sprida information om domen i målet". Sommarjobbspengarna kan alltså gå till att köpa annonsplats i tidning där man gör avbön. Varför?

Syftet med åtgärderna är att avskräcka framtida intrångsgörare och att öka medvetenheten hos den breda allmänheten.

Förslaget i den svenska promemorian verkar dock vara en rejäl "överimplementering" av EU-direktivet. Ett spanskt mål har letat sig upp till EG-domstolen, där en nationell upphovsrättsorganisation har begärt av ett stort telebolag att de utlämnar abonnentuppgifter i just ett civilrättsligt mål. Telefónica de España har vägrat och en spansk domstol begärde ett förslag till avgörande av EU:s generaladvokat Juliane Kokott. Hon kommer till följande slutsats efter en mycket lång rättslig diskussion (där det skall noteras att direktiv 2004/48 alltså = IPRED1):

Mot bakgrund av direktiv 2002/58 är det följaktligen förenligt med gemenskapsrätten, särskilt direktiv 2000/31, direktiv 2001/29 och direktiv 2004/48, att medlemsstaterna fastställer att personrelaterade trafikuppgifter inte får lämnas ut för att möjliggöra civilrättsliga åtgärder mot intrång i upphovsrätten.²³

Den slutgiltiga domen blev en stor nyhet när den presenterades den 29 januari 2008. Den konfirmerade Kokotts avgörande. Det innebär nu att regeringen inte kan hävda att vi är tvingade att införa de lagar som föreslagits i promemorian. Riksdagen kan alltså besluta att konfidentiella uppgifter som rör företagens kunder inte får lämnas ut till upphovsrätsorganisationer som vill inkassera skadestånd från fildelare. Frågan är politisk igen, inte rättslig.

Om inte skadeståndsriskan förmår skrämja piraterna finns ytterligare ett sätt att använda den massiva spaning som utförs på nätet av organisationerna – att ge sig på Internetleverantörerna.

PIRATER OCH INTERNETLEVERANTÖRER

Cecilia Renfors hade alltså fått i uppdrag av Thomas Bodström att "överväga och föreslå åtgärder för att påskynda utvecklingen av konsumentvänliga lagliga alternativ för tillgång på Internet till [upphovsrättsligt skyddat material, särskilt musik och film]". Utredarens huvudförslag går ut på att Internetleverantörer skall vara tvungna att omedelbart säga upp avtal med abonnenter som ägnar sig åt alltför mycket fildelning som utgör intrång i upphovsrätt. Renfors har i olika medier påstått att hon blivit missförstådd när folk i debatten ansett att hon lägger ansvar på leverantörerna att övervaka sina egna kunders beteende, exempelvis i Expressen.²⁴ I stället är det upphovsrättshavarna som skall övervaka, påstår hon.

Jag hävdar här att hon medvetet vilseleder. Hennes tanke är att leverantörerna skall lockas att övervaka, eftersom hennes lag kommer att göra livet enklare för dem om de gör det. Hon behöver inte tvinga dem, men indirekt gör hon det. Så här fungerar det:

Om man läser lagförslaget ligger ansvaret helt klart på leverantören:

En Internetleverantör som ägnar sig åt ren vidarebefordran har rätt och är skyldig att med omedelbar verkan säga upp ett avtal om användning av sina tjänster, om den tjänst som avses med avtalet upprepade gånger har utnyttjats för att begå intrång i sådana rättigheter som en upphovsman, dennes rättsinnehavare eller den som på grund av upplåtelse har rätt att utnyttja verket har enligt 1 kap 2 § tredje stycket 1 och 2 och det är sannolikt att intrången kommer att fortsätta.

Leverantören är alltså *förpliktigad*, enligt förslaget, att säga upp en abonnent som betar sig så där, oberoende av upphovsrättshavarnas övervakning. Frågan är ju förstås hur leverantören skall veta att abonnenten har betett sig på ett vis som stämmer med paragrafen. Ja hur?

Leverantören får ju faktiskt inte övervaka folks Internettrafik enligt LEK, 6 kap 17 §, "Förbud mot avlyssning m m".

Den där plikten för leverantören att omedelbart säga upp ett abonnemang kombineras med ett vitesföreläggande. Rättighetsorganisationer som övervakar fildelningsnätverk och samlar på sig en massa uppgifter om hur olika IP-nummer beter sig på nätet och vilka verk de delar med sig av skall kunna gå till leverantören och kräva att denne omedelbart stänger ned vissa abonnemang. Vagrare leverantören går organisationen till domstol och kräver att leverantören får ett vitesföreläggande, d v s lyd eller betala dryga böter. Ja, rättighetshavaren behöver inte alls gå till leverantören först, de kan gå direkt till domstolen:

På talan av en upphovsman, dennes rättsinnehavare eller den som på grund av upplåtelse har rätt att utnyttja verket enligt 1 kap 2 § tredje stycket 1 och 2 får domstolen vid vite förelägga den som tillhandahåller tjänster enligt första stycket att vidta de åtgärder som skäligen kan begäras för att denne ska uppfylla sina skyldigheter enligt första stycket.

Nu väntar sig dock Renfors att detta skall ge andra effekter och förmodligen inte användas så mycket. I Expressen klargör hon:

Internetleverantören ges alltså ingen skyldighet att övervaka vad dennes kunder gör på Internet och därmed heller inte någon skyldighet att anmäla det. Däremot kan Internetleverantören givetvis, om förslaget skulle genomföras, ha rationella skäl att beivra de intrång som i dag är vanligt förekommande. För att undvika framtida förelägganden kan Internetleverantören förväntas vidta åtgärder i förebyggande syfte, till exempel att ta fram olika former av uppförandekoder för sina abonnenter och att tydligare informera om de regler som gäller och de konsekvenser som otillåtna förfaranden kan medföra. En sådan utveckling skulle, enligt vår mening, vara positiv.

Kan vi förutspå vad leverantörerna skulle göra? Ja, om de ständigt skulle få krångliga vitesförelägganden från domstolar att stänga ned förbindelser skulle de förmodligen försöka hitta sätt att upptäcka de där syndarna före domstolarna. Men de får ju inte övervaka? Jo, det får de enligt den paragraf i LEK ovan som förhindrade "hemlig avlyssning m m". Enligt lagen är det bara sådan övervakning och avlyssning som inte överenskommit med kunden som är otillåten. Detta vet Renfors förstås och vill med milt våld tvinga in villkor i leverantörernas användaravtal där de exempelvis "vid behov" tillåts begränsa hastigheten för vissa fildelningsprotokoll så att storskalig fildelning helt enkelt omöjliggörs. Därför kan man förutspå att avtalen kommer att ge leverantörerna rätt att hela tiden övervaka användarnas trafikmönster genom att mäta transfervolymer med olika protokoll. (I vanlig ordning finns det förstås ett antal motstrategier mot detta från användarnas sida.)

I själva verket är Renforsutredningen ett solklart fall där man försöker införa massiv övervakning av all Internettrafik via mer eller mindre påtvingade avtal för att få bukt med piraterna. Utan att någonsin säga att detta är själva poängen med hela lagstiftningen.

En fråga är hur stark upphovsrättsorganisationernas bevisning skulle vara i domstolarna. Enligt förslaget skall de *inte* få ut abonnentuppgifter från Internetleverantörerna. De kan alltså bara samla statistik över hur olika IP-nummer delar material på nätet. Men ett IP-nummer delas ju ut till olika abonnenter på ett dynamiskt vis. Man kan alltså inte veta säkert om det är samma abonnent som dag efter dag fildelar. Det finns också ganska uppenbara motstrategier från både användares och operatörers sida för att försvåra sådan statistikinsamling.

Renfors nämner inte denna svårighet specifikt men tycker att det skulle underlätta om IPRED1-direktivet implementeras på det sätt som föreslagits, där man alltså skulle kunna få ut abonnentuppgifter via domstolarna. Då har man tillsammans byggt en effektivare regim för massiv övervakning av kommunikationen i sitt krig mot "piraterna".

För att underlätta ytterligare har Beatrice Ask tillsatt en snabbutredning för att se om man helt kan bortse från att IP-nummer är integritetskänsliga uppgifter som kan avslöja mycket information om beteende på nätet, saker man kan vilja hålla privata av många skäl.

ENKLARE TILLGÅNG TILL ABONNENTUPPGIFTER RÖRANDE IP-NUMMER

Regeringen tillsatte en snabbutredning den 20 december 2007. Ett av målen är att undersöka hur polisen skall kunna få tillgång till abonnentuppgifter för IP-nummer i samband med misstanke om de lindrigaste brotten, d v s även när bara böter kan förväntas. Det är svårt att se att det finns något annat syfte än att trappa upp kriget mot piraterna, även om man också kan fånga in enklare fall av dataintrång och annat "ofog" på nätet.

Bakgrunden hittar vi våren 2005: Ett mycket viktigt betänkande från Beredningen för rättsväsendets utveckling (BRU) presenteras. En av de första åtgärderna Bodström vidtog som minister år 2000 var att utse före detta Säpochefen Anders Eriksson att leda BRU. I november 2003 gavs denne ett tilläggsdirektiv (Dir 2004:145) som skulle komma med bl a förslag på skyldighet för operatörerna att bevara trafikdata, vilka data detta skulle gälla samt förutsättningar för dessa att lämnas ut till myndigheter. Den 24 maj 2005 läggs resultatet fram som SOU 2005:38, *Tillgång till elektronisk kommunikation i brottsutredningar m m*.

I SOU 2005:38 presenteras en rad häpnadsväckande förslag gällande myndigheternas möjligheter till avlyssning och övervakning av enskilda människor, vilket redogörs för i korthet senare i denna rapport.

Man föreslår också en till synes liten förändring i LEK som skall göra det enklare att få ut abonnentuppgifter från operatörerna. Abonnentuppgifter för telefoni är ju helt enkelt "telefonkatalogen", d v s vem som innehar ett visst telefonnummer. När det gäller "hemliga nummer" är

polisen i dagsläget frustrerad, eftersom de inte med automatik kan få ut dessa från operatörerna. Det krävs misstanke om brott som kan ge fängelse och som i det enskilda fallet förväntas leda till annan påföljd än böter för att de skall få tillgång till sådana uppgifter.

När det gäller Internet definierar man i utredningen abonnentuppgift som information om vem som innehade ett visst IP-nummer vid en viss tidpunkt. För de flesta abonnenter ändras detta nummer ganska frekvent. Tekniskt delas det ut av den Internetoperatör man anlitar, och normalt behöver en användare inte bry sig om det. I princip ger det dock möjlighet att se vad "ett visst IP-nummer har för sig" på nätet i olika sammanhang. Dock är det ju bara operatören som vet till vilken abonnemangsinnehavare ett visst IP-nummer har givits vid ett visst tillfälle.

Utredningen föreslår nu att operatörer skall vara tvungna att lämna ut abonnentuppgift:

1. till myndighet som skall ingripa mot visst brott förutsatt att man har misstanke om brottet (exempelvis skattemyndigheten);
2. till polismyndighet och åklagarmyndighet "även i andra fall".

I klartext: polis och åklagare behöver inga skäl alls. De skall regelmässigt ha tillgång till abonnentuppgift som gäller t ex ett visst IP-nummer. *Utredningen föreslår till och med att operatörerna till en stor databas hos polisen skall överföra ständigt uppdaterad information om abonnentuppgifter.* Att tänka sig att alla Internetoperatörer hela tiden skulle överföra uppgifter till en polisdatabas varje gång de delar ut ett IP-nummer till en abonnent som kopplar upp sig, det är en fullkomligt infernalisk övervakningstanke oavsett om det hela skulle ske online eller kanske i form av bulköverföring en gång per dygn. I Sverige sker det sannolikt minst en miljon "nummerbyten" varje dag! Det här är något helt annat än en tryckt telefonkatalog.

När Bodström våren 2005 lägger en proposition om att kriminalisera nedladdning är han samtidigt ute i medierna och försöker köpa politiska sympatier för detta genom att hävda att man inte skall jaga tonåringar. Och samtidigt driver han alltså på i EU för att få igenom en lag som tillåter lagring av enorma mängder trafikdata om fildelning och innebär lagringstvång för IP-nummer – vilket han även lyckades med. Han får också på sitt bord detta lagförslag som vill ge polisen tillgång till ett ständigt uppdaterat register över alla svenskars IP-adresser på Internet. Detta lagförslag håller i skrivande stund på att beredas i Justitiedepartementet och är inte samma sak som den snabbutredning som tillsattes 20 december 2007. Den senare skulle alltså bli om leverantörer bör tvingas lämna ut abonnentuppgifter även om brottet bara förväntas ge böter.

Att man på Justitiedepartementet över huvud taget diskuterar att omdefiniera IP-adresser till att jämföras med telefonnummer är anmärkningsvärt, vilket Post- och Telestyrelsen (PTS) kraftfullt påpekar i sitt remissvar på utredningen:

Det behöver knappast påpekas att IP-nummer inte kan anses vara rena kataloguppgifter som är tillgängliga för var och en. Snarare är det så att IP-nummer kan användas för omfattande kartläggningar av individens nyttjande av elektronisk kommunikation på ett helt annat sätt än traditionella telefonnummer. Att sådana uppgifter som torde vara av stort skyddsvärde ur en integritetsaspekt mer eller mindre godtyckligt skall utlämnas till polis och åklagare även om ingen förundersökning eller misstanke föreligger ter sig olämpligt. Att en effektivisering som medför att själva utlämnandet sker mer eller mindre automatiserat talar ännu starkare för denna PTS uppfattning.²⁵

PTS har tidigare gjort ett uttalande som skulle kunna indikera att IP-nummer är att betrakta som abonnentuppgift. Det tar PTS tillbaka i detta remissvar och ber departementet notera att deras uppfattning nu är att IP-nummer tillhör den kategori data som endast kan bli åtkomlig genom tvångsmedlet "hemlig teleövervakning", vilket alltså skulle göra det mycket svårare än i dag. Det tycks av remissvaret som om PTS anser att det är godtyckligt åt vilket håll åtkomsten sker, d v s om man utgår från ett IP-nummer och vill ha ut abonnenten bakom eller tvärtom.

I sitt remissvar på SOU 2005:38 ville Skatteverket ha tillgång till IP-nummer för "underrättelseverksamhet", inte bara för brottsutredningar. Man ville spana och upptäcka, förebygga och förhindra skattebrott. Övervaka nätet aktivt och samla in IP-nummer för att därefter sitta och slå i katalogen utan att brottsmisstanke alls fanns. De är på gränsen att bli bönhörda: I direktivet från den 20 december 2007 säger regeringen angående IP-nummer och abonnentuppgifter att "det finns ett operativt behov av att kunna inhämta vissa uppgifter om telemeddelanden även inom ramen för polisens och tullens underrättelseverksamhet". Hur detta skall regleras ingår i uppdraget för kommittén.

KRIGET MOT ALLA: ÖVERVAKNING GENOM FILTRERING

Filtrering av trafik är en form av övervakning av människors kommunikation. Filtrering kan gå till på olika vis. Men det handlar alltid om att man (på maskinellt vis) identifierar vilken plats på nätet en person försöker ansluta till, hur man ansluter eller vilket material personen försöker överföra. När denna identifikation är gjord kontrolleras detta mot en databas över "förbjudna" platser, kommunikationssätt eller filer, varvid en spärr av något slag slår till och transporten omöjliggörs. Detta är en form av övervakning och/eller avlyssning av elektronisk kommunikation.

Principiellt är det vad man ägnar sig åt i exempelvis Kina där det hela sker på fem olika nivåer enligt de studier som gjorts av utomstående dataexperter: sökmotorer som indexerar viss information så att man inte skall hitta den; förfalskning av adressregister på nätet så att man inte skall hitta rätt; blockering av vissa adresser på nätet så att man inte skall kunna nå dem även om man hittar rätt; blockering av vissa "protokoll" så att viss typ av kommunikation inte alls kan ske; samt det mest brutala – maskinell avlyssning av själva informationen som överförs och där man tillämpar automatisk intervention genom att falska nedsläckningskommandon skickas till informationssändaren, som då tror att mottagaren inte längre vill eller kan ta emot försändelsen.

Mycket riktigt uppvaktar skivindustrin, IFPI, administrationen i Bryssel med krav på sådana åtgärder. I ett brev förklarar IFPI hur dessa filtreringslagar skall vara utformade rent tekniskt. Man föreslår tre metoder²⁶:

Innehållsfiltrering: Operatörerna måste avlyssna alla kunders kommunikation och jämföra den med en databas över "fingeravtryck" för musik och filmfiler och måste omedelbart blockera en sådan överföring om den är olicensierad.

Protokollblockering: Operatörerna tvingas övervaka exakt vilket "protokoll" varje abonnent försöker etablera i sin kommunikation, dvs i princip vilka program de öppnar på sina datorer för att använda på nätet, för att sedan agera om de öppnar "fel program". Kommunikation på nätet sker på standardiserade sätt, genom olika "protokoll". E-post är ett protokoll, webbtrafik ett annat protokoll. Om ett protokoll används ovanligt mycket till att överföra upphovsrättskyddat material bör man blockera och förbjuda det helt, anser IFPI. BitTorrent-protokollet torde vara ett sådant. Det används t ex av folk som indirekt hittar varandra genom The Pirate Bay. Protokollet är i själva verket en fantastisk intelligent teknik för att snabbt sprida information över jorden utan att en central server behöver finnas och som automatiskt utnyttjar annars oanvänd transportkapacitet i näten.

Blockering av sajter: Operatörerna tvingas övervaka vilka sajter abonnenterna försöker ansluta till och jämföra dessa med en databas över "förbjudna" sajter och måste då omöjliggöra sådan access. IFPI nämner där speciellt svenska The Pirate Bay och tar dansk blockering av den ryska omtvistade musiknedladdningssajten <Allofmp3.com> som exempel på hur man kan få bukt med material. Problemet var att den ryska sajten verkar ha agerat fullt i enlighet med de lagar som fanns i Ryssland. Och The Pirate Bays verksamhet är inte rättsligen prövad ännu.

Det enda bekymret som IFPI ser i sitt eget "paper" är att de förmodligen inte kommer att kunna få ned upphovsrättsintrången med 100 procent bara med hjälp av den tekniska övervakningen utan även kommer att behöva andra vapen i piratkriget.

I EU pågår just nu en kamp om att få in krav på filtrering i den sk Guy Bono-rapporten, Europaparlamentets rapport om kulturindustrin som en del av Lissabonstrategin, alltså EU-ländernas gemensamma plan för hållbar tillväxt och utveckling²⁷, något som kan ses som en förberedelse till att försöka göra ett direktiv av det senare, vilket då skulle tvinga alla operatörer att aktivt övervaka människors kommunikation med varandra och stoppa den som är "felaktig".

Övervakning genom filtrering har även dykt upp som ett medel i kriget mot de tidigare nämnda "terroristerna". Franco Frattini, EU-kommissionär för "Rättvisa, frihet och säkerhet", tillkännagav i en intervju med Reuters att han, som en del av kriget mot terrorismen, vill omöjliggöra och blockera användande av ord samt sökningar på Internet efter ord som "bomb, döda, folkmord och terrorism".²⁸

Thomas Bodström vill även driva frågan om att filtrera sajter där man kan köpa sexuella tjänster, eskorttjänster. Han är ju erkänt antiliberal när det kommer till sexualitet, bland annat när någon vill ha betalt. I radions Kaliber²⁹ tillfrågas han om ett sexköpsfilter för att få bort folk som annonserar ut sina egna tjänster:

Vad säger Thomas Bodström om ett filter?

TB: Ja, det är väl självklart. Jag förstår inte hur man kan vara emot det. Med de här sakerna är det så oerhört mycket viktigare att skydda de unga tjejerna och killarna, jämfört med någon slags informationsfrihet. Det väger inte ens lätt. Det väger ingenting.

Det är ingen slump att upphovsrättslobbyn nu har börjat kräva filtrering mot "piraterna". Idén är gammal och har hittills i västvärlden bara använts mot den tredje av de tre grupper som i det kulturella medvetandet anses hota fundamentet för samhället – "pedofilerna". Danska Antipiratgruppens advokat Johan Schlüter berättade på ett seminarium i Stockholm hur de i rätten lyckats tvinga operatörer att stänga kunders förbindelser, stänga servrar på dansk jord samt hindra danskar att komma åt material i utlandet. Och, fortsatte han: "En dag kommer vi att ha ett jättefilter som vi utvecklar i nära samarbete med IFPI och MPA. Vi följer hela tiden barnporren på nätet för att kunna visa politikerna att filtrering fungerar. Barnporr är ju en fråga de förstår."³⁰

Många varnade för vad som skulle hända när operatörer "frivilligt" anslöt sig till de filtreringskrav som framfördes av framför allt ECPAT, en i Sverige mäktig lobbyorganisation som säger sig arbeta mot barnsexhandel. Förra justitieministern Thomas Bodström är ordförande för ECPAT Sverige. Att ECPAT hela tiden skjuter över målet och hamnar i positioner som är djupt moralistiska, yttrandefrihetsfientliga och övervakningsvurmande är inte märkligt när man känner till historien: ECPAT är en avknoppning från ECTWT, Ecumenical Coalition against Third-World Tourism, vilket i sin tur är en kristen organisation som generellt motsätter sig globalisering, modernisering och profanisering i form av turism från rika länder till fattigare. Grundaren, presbyterianske pastorn Ron O'Grady, är fortfarande hedersmotsvarigheten till Bodström på internationell nivå.

"Barnporrfiltret", som skapas av Rikskriminalpolisen efter "tips" från ECPAT, är ett exempel på hur filtrering stör fri kommunikation och på ett oanständigt vis övervakar folks beteende. Vid genomgång av den "hemliga" spärrlistan hittar man knappt några sajter som uppfyller de kriterier som polisen satt upp: "kommersiell distribution av konstaterade, dokumenterade övergrepp på barn". Research runt detta spreds i bloggofären sommaren 2007 när Rikskriminalpolisen i kriget mot piraterna försökte lägga in The Pirate Bay på sin spärrlista över barnporr. En stor del av de blockerade sajterna handlar om tecknade serier som är mycket populära och lagliga i Japan och USA. Med stor sannolikhet är de lagliga i Sverige också. I övrigt fanns ett sammelsurium av vuxenpornografi, nakna ungdomar, brutna länkar, rena felaktigheter, harmlösa sajter gjorda av konstnärer. Även fotografiska studiofoton av lättklädda barn som förmodligen kan provocera en del men som knappast är olagliga och under inga omständigheter utgör konstaterade, dokumenterade sexuella övergrepp mot barn.

Ett fåtal "äkta" eller suspekta sajter hittades. Ändå går ECPAT ständigt ut i medierna med uppgifter om att filtret stoppar över 30 000, ja ända upp till 50 000, accessförsök till barnpornografiskt material på nätet per dag från svenska "pedofiler". Det gör man inte. Eftersom det knappt finns någon barnporr där och eftersom det inte alls torde vara pedofiler som får sin trafik övervakad och registrerad i operatörens loggfiler. Operatören måste nämligen till polisen rapportera in statistik över hur många som hamnar på den speciella sida de fått sig ålagda att styra kunder till som klickar på en "förbjuden" länk. Redan nu kan en hyfsad andel av svenska folket finnas registrerade i ett barnporregister, trots att de kanske bara har försökt komma till en sida som har ett kulturellt och upphovsrättskritiskt budskap och där en konstnär lagt ut en oskyldig och fullkomligt laglig bild på sin nakne dansande tvåårige son (kopimi.com).

KRIGET MOT "PEDOFILERNA"

Övervakning genom filtrering dök, som vi har konstaterat, först upp i kriget mot pedofilerna och letade sig sedan in i kriget mot piraterna och i kriget mot terroristerna.

Redan vid utvidgningen av hemlig teleövervakning som skedde 1 oktober 2004 skilde man speciellt ut några få brott, nämligen brott som egentligen inte är allvarliga nog för att motivera hemlig teleövervakning eftersom de inte har 6 månaders minimistraff. Man lade till fyra brott där det kan räcka med exempelvis böter. Ett av dem var barnpornografibrott av normalgraden.

Thomas Bodström tillsatte två utredningar som båda var ett uttryck för ett irrationellt och känslomässigt krig mot "pedofilerna", något han sedan trappade upp som ordförande i organisationen ECPAT.

Riksåklagaren Fredrik Wersäll lade fram sin promemoria *Vuxnas kontakter med barn i sexuella syften*, Ds 2007:13 den 23 april 2007.³¹

Biträdande riksåklagaren Solveig Riberdahl lade fram sin utredning *Barnet i fokus – en skärpt lagstiftning mot barnpornografi*, SOU 2007:54 den 29 augusti 2007. (Tidigare hade hon tagit fram det minoritetsbordlagda men senare antagna lagförslaget om "preventiv avlyssning".)

GROOMING

Promemorian *Vuxnas kontakter med barn i sexuella syften* ("grooming") konstaterar att de flesta kontakter med barn som är explicit sexuella redan i dag är olagliga t ex genom brottet "sexuellt ofredande". Men man säger att det finns ett problem: "Kontakter som helt saknar inslag av sexuell natur är emellertid inte straffbelagda så länge de utgör led i en 'frivillig' kommunikation." Tja, det låter ju fullt rimligt att de inte skulle vara det.

Men kriget mot "pedofilerna" drivs inte av rationella överväganden. Det orsakas – enligt min tes – av ett kulturellt katastroftänkande där vuxna känner att de inte har kontroll över sina barn och över den nya tekniken, samtidigt som de har skuld känslor över att inte räcka till för barnen själva, något som givetvis i grunden har med prioriteringar och självintresse att göra. Man uppfinner därför en fiende som man kan föra krig mot i all oändlighet – "pedofilerna".

Förslaget är intressant för att det inte löser något reellt problem, vilket utredningen faktiskt visar genom att hänvisa till statlig forskning. I stället är själva syftet med lagen att skapa förut-

sättningar för att få inrätta en polisstyrka som inte bara skall övervaka och avlyssna chattar på nätet. Polismännen skall själva uppträda som knappt underåriga men sexsugna tjejer och killar för att provocera fram straffbara beteenden hos män på nätet.

Utredare Wersäll inser ju att man inte rimligtvis kan straffbelägga all kommunikation mellan vuxna och 14-åringar även om ju detta vore det slagkraftigaste sättet att få stopp på *det som eventuellt kan hända* om fri kommunikation tillåts. Utredaren anser att det egentligen inte finns någon legitim kommunikation alls mellan vuxna och underåriga, så man nöjer sig med att föreslå kriminalisering av icke-sexuell kommunikation där en vuxen (över 15 år) *har i tankarna* att något sexuellt skall kunna ske i form av chattande, webbcammande eller möte i verkliga livet längre fram i tiden.

Detta *trots* att de uppräknade sakerna, om de kommer till stånd, redan är sexualbrott enligt 6 kap brottsbalken och kommer att straffas. Så fort man mot den yngres vilja leder in ett samtal på sex kan detta nämligen utgöra brottet sexuellt ofredande. Dessutom är förberedelse till handlingarna redan i dag straffbart.

Utredaren är fullt medveten om att det hela ligger snubblande nära ett tankeförbud:

En kriminalisering kan aldrig omfatta själva tankeverksamheten som sådan, utan den måste i en eller annan mening ta sikte på handlandet – själva kontakten – varigenom den brottsliga viljan manifesteras. (sid 104)

Men det är alltså kontakter som inte är explicit sexuella som man vill straffa eftersom de sexuella kontakterna redan i dag i de flesta fall är olagliga. Man bör notera att lagförslaget inte bara gäller kommunikation på Internet utan även samtal i verkliga livet.

Promemorian baseras främst på ett kunskapsunderlag som producerats av BRÅ. Deras rapport *Vuxnas sexuella kontakter med barn via Internet*³² kan ganska enkelt och överraskande sammanfattas: Grooming är i princip inget problem. BRÅ redovisar att kontakter med barn som inte kommit i puberteten är väldigt ovanliga. Däremot har många tonåringar fått sexuella inviter. Inte alls främst av gubbar. När man bad killar och tjejer under 15 om haft erfarenhet av sexkontakter att berätta om den absolut äldste som de haft sexuell (önskad såväl som oönskad) kontakt med var denne bara för 16 procent av de svarande äldre än 35. I de flesta fallen var den äldste mellan 18 och 24.

Kontakterna hanteras väldigt väl av de unga. Man citerar typexempel:

Först verkade han snäll. Han sa att han var lika gammal som mig. Vi pratade om mina intressen och han fick min MSN. Sedan efter en vecka började han skicka bilder på utvalda kroppsdelar. Då tog jag bort honom.

Killen gjorde sig skyldig till sexuellt ofredande redan med dagens lagstiftning. Ett brott. Om man upplever stort obehag kan man alltså polisanmäla. Men det gör inte dagens Internetvana ungdom. De "blockar". Som utredningen skriver:

Samtidigt får man ibland intrycket att dessa kontakter för en del av ungdomarna i urvalet hör till vardagen snarare än är undantag.

Ja, ungdomarnas anpassning till det fria nätets verklighet är logisk:

Det var inget särskilt egentligen. Sånt händer ofta när man chattar med okända människor. Det är bara att ignorera.

Det hela kan förstås leda till möten i verkliga livet även om det är ytterst ovanligt. Åtskilliga av de få dejting som lett till polisanmälningar visar sig vara nästan jämnåriga killar som en tjej lärt känna på nätet. Efter nätkontakten bestämde hon dejt och gick tillsammans med tjejkompisar till någon fest där killen var. I fyllan och villan har någon ovälkommen sexuell beröring skett. I övrigt visar forskningen att:

förövarna ofta har lyckats få offren att tro att det handlar om ett kärleksförhållande dem emellan. Offren har dessutom många gånger gått till möten med förövarna fullt medvetna om att dessa var mycket äldre personer som ville ha sex.

Ibland förekom förstås lurendrejeri vad gällde ålder och utseende, och förståeligt nog kan de bli chockerade när de träffar sin dejt och bli ovilliga att fullfölja, vilket kan ge upphov till tvångssituationer.

BRÅ konstaterar:

Överlag visar ungdomarnas beskrivningar av de sexuella kontakter de haft med vuxna via Internet att de oftast lyckats hantera dessa kontakter utan att de löpt någon större risk att bli utsatta för sexualbrott utanför nätet.

Låt oss ställa en enkel fråga. Exakt vilka brott skulle ha förhindrats genom groominglagen? Förmodligen inga. Vi kan ta ett uppseendeväckande fall som exempel. Tre flickor träffade någon på nätet som hotade dem med att "skicka datavirus" till dem om de inte ställde upp på att "kladda ned sig själva med mat och stoppa in olika föremål i kroppen framför webbkameran".³³ Flickorna måste ha berättat för föräldrarna som har polisanmält. Skulle detta ha kunnat stoppas redan på ett stadium när de inte pratade om sex? Knappast. Det måste ju vara nästan omöjligt att polisanmäla icke-sexuellt prat. Men så fort det kommer in på sex kan man faktiskt polisanmäla och/eller blockera kommunikationen redan i dag. Och man måste förstås i skolan informera, undervisa och sprida kunskap till barn och ungdomar om hur de skall bete sig (och informera om datavirus).

Nu är ju inte lagen avsedd att fungera på det viset. Man säger att svenska vanliga män (inte "pedofiler") tar tiotusentals kontakter med underåriga tonåringar på nätet där man kan misstänka sexuella syften. Kanske omdömeslöst samt jobbigt för yngre flickor på vissa communities men, som BRÅ visade, skadar det knappast någon och hanteras väl av ungdomarna. Utredaren säger att ytterst få egentligen kommer att kunna fångas genom lagen i sig.

Syftet är i stället att kunna låta polisen låtsas vara 14-åriga kåta tjejer och killar som är intresserade av sex. Det står i promemorian. Det står också att dessa poliser aktivt skall kunna gå ut och ragga på män. För att sedan när dessa sväljer betet slå till och kasta dem i fängelse. De behöver alltså inte ens komma in på sex innan fällan slår till, men förmodligen kommer man att göra det för att få upp straffet. Sådan "provokation" skall vara själva poängen med lagen enligt utredningen. För att signalera en moralisk uppfattning.

Många av promemorians konkreta fall av verkliga brott som följt på Internetkontakter rör frivillig sex, med normalt språkbruk. Underåriga flickor som upprepade gånger haft sex med någon 30-åring. Man påpekar att det ofta inte är fråga om oförstående offer:

Ett sådant resonemang bygger emellertid på antagandet att barn alltid själva vill undvika kontakter och relationer med vuxna som syftar till handlingar med sexuell innebörd. Som framgått ovan (se avsnitt 3.3.2) visar erfarenheten att det inte är helt ovanligt att barn, av olika anledningar, själva är beredda på, eller rent av uppmuntrar, kontakter med sexuell innebörd. Eftersom svensk rätt intar hållningen att barn under 15 år endast i mycket liten utsträckning kan ge uttryck för frivillighet i fråga om sexuella relationer och handlingar har barnets egen inställning i princip ingen betydelse" (sid 124).

Det handlar alltså inte alls om att främst "skydda" barn. Det handlar om att kontrollera ungdomars sexualitet, och speciellt flickors spirande sexualitet. Ur föräldrarnas synvinkel är det inte obegripligt.

Den professionelle "mansjägaren" Mats Andersson, en lobbyist som via överåklagaren Sven-Erik Alhem fick gehör av Bodström för denna märkliga lag, ägnar det mesta av sin tid åt att leka underårig kåtchattande flicka. Han säger i Sveriges Radios Studio Ett att dem han snärjer inte egentligen är pedofiler. Det är "din granne" säger han till lyssnaren, vanliga heterosexuella män. I Dagens Nyheter kan vi läsa hur han använde flera månader till att leka "Lisa 14 år" för att se om han kunde fånga en präst. Varje dag lekte han Lisa och chattade med prästen. Efter ett halvår började prästen prata snuskigare. Reagerade då Lisa när prästen började kommentera hennes utseende (eftersom Mats/Lisa lagt ut en falsk bild)? Nejdå, inte alls. Avslutade Mats/Lisa samtalet och rapporterade det hela till sajtens abuse-personal när prästen började tala om sex? Självklart inte. Blockerade Mats/Lisa prästen när han började prata om att knulla och om löskukar? Nix.

Nästan alla ungdomar hade "blockat" mannen. Men Mats Andersson, alias Lisa, betedde sig som *en del* ungdomar faktiskt gör. Eftersom de är könsmogna och har sexualdrift. Och faktiskt skulle haft sexuellt självbestämmande vid 14 års ålder eller yngre i länder som Island, Tyskland, Italien, Spanien, Kanada, Estland, Litauen, Ungern, Bulgarien, större delen av Latinamerika, Japan och Kina.

I sin strävan efter att höja självbestämmandeåldern för allt sexuellt umgänge till 18 år anser förstås Bodströms egen organisation ECPAT att man skall försöka snärja dem som chattar med folk under 18. Inte under 15. Och att minimistrammet alltid skall vara fängelse, inte böter, om

man chattar med en yngre person och har sex i tankarna. Och att detta skall gälla för svenska medborgare var de än befinner sig i världen. Oavsett vilka lagar och åldersgränser som gäller i just det aktuella landet.

Beatrice Ask tycks vara något mer nyanserad än Bodström, men i en av hennes få kommentarer säger hon sig vara positiv till förslaget men att det är kontroversiellt och att "Vad gäller 'nät-poliserna' krävs förstås en diskussion om var gränsen för brottsprovokation går".³⁴ Dagens Nyheter har för övrigt en felaktig rubrik på den artikeln: "Ny lag föreslås mot pedofiler på nätet." Så är det ju inte. Man använder "kriget mot pedofilerna" som ett sätt att lindra sin kulturella ångest över den nya världen. Men enligt BRÅ och mansjägare som Mats Andersson är det alltså inte pedofiler det handlar om utan om ganska vanliga män som dock är öppna för sexsnack med unga men könsmogna tjejer. Till Computer Sweden säger Beatrice Ask ett par veckor efter det att utredningen hade presenterats att "jag faktiskt inte hunnit bilda mig en riktig uppfattning än".³⁵

I övervakningsteoretiskt perspektiv skapar man, genom en kriminalisering av ganska oskyldiga (men kanske störande) beteenden, ytterligare en ingång där polismakten kan välja ut enskilda människor som kan få all sin kommunikation övervakad på ett vis som är djupt problematiskt i ett demokratiskt samhälle. Man kan alltså ha poliser som under falsk flagg hos utvalda personer provocerar fram beteenden som formellt är olagliga. Beroende på vad som händer i annan lagstiftning kan man genom IP-nummer ta reda på vem personen är och därefter – i vissa situationer i alla fall – lägga in generell teleövervakning och börja följa denna person, som inte på något vis behöver vara en samhällsfara utan tvärtom kan vara produktiva, men kanske omdömeslösa, samhällsmedborgare.

BARNPORRUTREDNINGEN

Förre vice riksåklagaren Solveig Riberdahl ledde 2005 års barnpornografiutredning, som tillsattes av Thomas Bodström. Hon presenterade *Barnet i fokus – en skärpt lagstiftning mot barnpornografi* den 29 augusti 2007. Förutom att de strider mot den mänskliga naturen kan lagförslagen bereda vägen för ett än mer övervakningsmättat Bodströmsamhälle, där staten har tillgång till allas kommunikation, eftersom man av rent moraliska skäl ser till att kriminalisera fullkomligt normala och harmlösa beteenden.

Tidigare var kriteriet för barnpornografi att den skulle avbilda personer som inte hade en fullgången pubertetsutveckling. Riberdahl anser att personer som inte fyllt 18 anses bli kränkta av att bli "sexualiserade", dvs sedda som sexuella varelser. Vilket i sig är märkligt eftersom en stor del av kulturen i tonåren handlar om att just sexualisera och sexualiseras – detta av rent hormonella skäl. Hon föreslår nu att varje innehav av en bild av en person under 18 år, som "vädjar till sexualdriften" kriminaliseras.

Visst, ungdomar kan säkert sargas av att mot sin vilja få bilder utlagda på nätet. Fast man skulle ju då kunna tro att det skulle kunna räcka med det förtalsbrott, som redan i dag är tillämpligt på fall där exempelvis något elakt ex vill hämnas eller retas genom att lägga ut privata mobilporrbilder på nätet. Något som redan lett till fällande domar i sådana fall. Riberdahl är inne på det också men sveper bara bort det. Förtal räcker inte.

Som Riberdahl själv påpekar har både nätet och tillgången på porrmaterial utvecklats enormt sedan innehavsförbudet för barnporr infördes. Nu är porrsurfning en folksport och vi kan åstadkomma masskriminalisering över en natt eftersom många kan inneha bilder som är fullkomligt lagliga i dag. Borde inte "problemets" storlek och farorna med detta ha utretts i vanlig ordning? Vad skall folk göra? Radera hela sina hårddiskar (med överskrivning förstås, annars finns ju materialet kvar)? Skall de gå igenom sin porr bild för bild och radera tveksamheter? Eller strunta i det men riskera både utpressning och husrannsakan och den katastrof det för många innebär att bli stämplad som "pedofil" eftersom man omdefinierar barnporr till att gälla bilder av folk under 18.

Beatrice Ask verkar inte ha funderat igenom frågan när hon i Svenska Dagbladet säger att en strikt 18-årsgräns är särskilt positivt:

Det har visat sig att man ibland väljer att försöka tolka hur någon ser ut. Här blir det nu tydligt att är man under 18 år så gäller lagen, och det tycker jag är bra.³⁶

Som justitieminister borde hon förstå att det är tvärtom. Tidigare kunde man genom att titta på en bild i princip avgöra om den var olaglig eller ej. Det kan man inte längre. Det kan ju nu vara en köns mogen person fast under 18. Men hur vet man det? Riberdahl tar upp problematiken och säger att det ju nästan strider mot legalitetsprincipen som är grunden i all lagstiftning: Folk skall själva kunna avgöra om de begår ett brott eller ej. Hon erkänner att man inte kan det här, men antyder att folk väl då får se till att ha marginaler i sin porrkonsumtion.

Min förutsägelse är att nästan samtliga svenskar under en viss ålder kommer att vara kriminella inom en snar framtid om riksdagsmännen skulle rösta igenom Riberdahls förslag. Av följande skäl:

Utredningen föreslår följande undantag från bestraffning eftersom den säger att ungdomar kan vara oförståndiga och komma åt knappar på mobilkameran som de inte borde fingra på och att de kan vara naiva nog att vilja få bekräftelse genom att lägga ut bilderna på någon community:

Om man tar en pornografisk bild av sig själv när man har uppnått puberteten men är mellan 15 och 18 får man faktiskt inneha den bilden själv och även lägga ut den på nätet (även om det är förbjudet för äldre att spara bilden). *Fast på 18-årsdagen måste man förstöra bilderna.* I annat fall är man kriminell och kan polishämtas. Undantaget gäller dock *aldrig* om man på bilden är under 15. Om man alltså tar en pornografisk bild av sig själv, tex med erigerad penis, när man är 14 år, är man brottslig. Fast eftersom man inte är straffmyndig förrän vid 15 kan man ju säga att

man i praktiken blir brottslig på 15-årsdagen. Såvida man inte förstör bilden förstås. Att ha kvar den är kriminellt.

Jag har ju svårt att tänka mig att ungdomar i den mest sexfrenetiska åldern skulle avstå från att ta bilder på sig själva och sina sexpartners med mobiltelefonen i dag. Och jag antar att de lagrar dem på sina datorer. Är det rimligt att tro att de förstör bilderna på respektive födelsedag? Är det ens önskvärt att de förstör bilder av sig själva? Eller bör det ses som en okränkbar mänsklig rättighet att få dokumentera sig själv och sitt eget liv på alla vis för att sedan kunna se tillbaka på det?

Vad har då barnpornografi med övervakning att göra?

Vi såg ju att barnpornografibrott var specifikt undantaget vid hemlig teleövervakning. För att tillgripa detta tvångsmedel krävs det i princip att brottet ger minst 6 månaders fängelse. För barnporrbrott får man använda övervakning utan att detta krav är uppfyllt. Det skulle kunna räcka med böter.

Denna "ventil" blir i övervakningsperspektiv betydligt enklare att missbruka i en situation när man plötsligt masskriminaliserar människors redan existerande innehav av bilder på sina hårddiskar, bilder man själv inte ens kan avgöra om de är lagliga eller ej.

Dessutom masskriminaliserar man vanliga beteenden som alla verkar hålla på med: ungdomar tar bilder av sig själv och varandra i sexuella situationer långt innan de är 18. Den nya digitala världen inbjuder till det. Om ovanstående lag går igenom har vi en situation där alla i samhället är kriminella och kan uppfylla kraven för hemlig teleövervakning. Det ger staten möjligheter som aldrig tidigare funnits att övervaka vem den vill. Det är inte hållbart i demokratiskt perspektiv.

Vi kan notera att Thomas Bodström inte är nöjd med lagförslaget. För honom räcker det inte att göra 18-åringar till brottslingar om de innehar ett par år gamla bilder av sig själva och sina sexkontakter. Som ECPAT-ordförande gick Bodström ut i Aftonbladet³⁷ och krävde obligatoriska fängelsestraff för dem alla. Dessutom utmålar han människor som innehar en bild av en naken 17-åring som "i stort behov av vård, något som bäst bedrivs i fängelserna".

Just detta, att avskaffa böter för "brottet" att inneha bilder av nakna könsmogna ungdomar, skulle ju åtminstone lösa "abonmentuppgiftsproblemet" direkt, utan de lagändringar som kanske ändå är på gång på den fronten. Det var kanske en tanke bakom Bodströms utspel. Att övervakarna kan få fullt upp framgår av en liten notis: En åklagare säger i Aftonbladet att hon hittar barnporr i varje beslagtagen dator³⁸. Vilket brott det än rör sig om finns det barnporr där. Påstår hon. Eller om det kanske är "barnporr".

KRIGETS FRAMTIDA VAPEN: SOU 2005:38

I *Bodströmsamhället* pekade jag ut förre Säpochefens utredning *Tillgång till elektronisk kommunikation brottsutredningar m m*, SOU 2005:38, som en verklig spindel i övervakningsnätet. Den slår vilt åt alla håll och försöker utsträcka möjligheterna för myndigheter att få tillgång till vår kommunikation på ett förbluffande vis. Utredningen håller på att beredas i Justitiedepartementet och lagförslag är att vänta. Jag väljer därför att återpublicera texten från ursprungsrapporten med smärre modifieringar.

Argument runt SOU 2005:38 luftades i medierna 2005–2006. Materialet är omfattande och ganska tekniskt och de praktiska effekterna inte uppenbara. Var och en som läser utredningen inser dock att förslagen är mycket långtgående. Det känns som om dammluckorna har öppnats. Bodströmsamhället börjar ta form.

I vanlig ordning skickar Justitiedepartementet ut ett översvallande pressmeddelande³⁹ där man säger att:

- "bestämmelserna om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning skall moderniseras" (*ja, det var väl på tiden!*);
- man skall "förstärka rättssäkerheten" (*utmärkt!*);
- man skall "få en domstolsprövning till stånd i samtliga fall där uppgifter om kommunikation behövs i brottsutredningar" (*äntligen!*);
- förbättra "möjligheterna att bekämpa den grova brottsligheten" (*ja tack!*);
- polisen skall få "använda hemlig dataavläsning vid bekämpning av den allra grövsta brottsligheten" (*tja, det låter som ett lågt pris för att bli skyddad från gängen och terroristerna*).

Förslaget om ett enormt, ständigt uppdaterat register över alla svenskers IP-adresser nämns inte ens. Vi kan därför misstänka att utredningen i övrigt innehåller en hel del som man helst inte vill tala högt om. Misstanken är fullkomligt korrekt.

Min slutsats är att man öppnar för en fullkomligt infernalisk övervakningsregim som har kallats Bodströmsamhället. Själv blev jag förbluffad när jag våren 2006 i ganska stor detalj studerade Bodströms olika initiativ. SOU 2005:38 håller på att beredas i Justitiedepartementet. I jämförelse med tidigare utvidgningen av övervakningsregimen sker nu följande:

1. Åtkomlig information utvidgas än en gång, och det rejält.
2. Brottskatalogen utökas så mycket att den avskaffas helt för att göra det lättare att komma åt vissa uppgifter.

3. Reglerna för vem som kan bli utsatt för övervakning och avlyssning utökas återigen på ett anmärkningsvärt vis.
4. Polis och åklagare ges nya maktbefogenheter.

1. ÅTKOMLIG INFORMATION UTÖKAS

LOKALISERINGSDATA: Man nämner att det finns osäkerhet i lagstiftningen om positioneringsuppgifter för mobiltelefoner som är påslagna, men där samtal inte pågår. I praktiken verkar operatörerna ha varit ovilliga att plocka fram sådan information till polisen, kanske med hänvisning till att det är arbetskrävande och att de inte är förpliktigade att lämna ut den. Det kan alltså röra sig om var en viss mobiltelefon som var påslagen men som inte användes för samtal befann sig vid ett visst tillfälle för lång tid sedan, med stor sannolikhet en uppgift som de inte har enkelt åtkomlig om den ens finns. Detta vill man nu reglera explicit.

HEMLIG DATAAVLÄSNING: Utredaren föreslår införande av ett nytt hemligt tvångsmedel som skall ge en enorm utökning av den information om vår kommunikation som myndigheterna kan komma åt. Tvångsmedlet är så anmärkningsvärt att det tas upp till separat behandling nedan.

2. BROTTSKATALOGEN UTÖKAS

Utredningen föreslår som jag redan diskuterat i avsnittet om "kriget mot piraterna" att åtkomst till IP-nummer i stort sett helt skall avregleras. Polisen skall helt enkelt ha en ständigt uppdaterad databas över abonnenternas IP-adresser och skall inte behöva begära ut information vid brottsmisstankar.

3. FLER FÅR ÖVERVAKAS

Vid den förra utvidgningen fick man rätt att övervaka och avlyssna även abonnemang tillhörande människor som inte är misstänkta för brott, men som man antog skulle komma att kontaktas av en person som är skäligen misstänkt. Nu vill man lyfta bort två "hinder" mot myndigheternas övervakning: kravet på att någon alls skall vara skäligen misstänkt samt kravet på att specifika abonnemang måste anges.

- A) Man vill kunna använda hemlig teleövervakning, d v s komma åt information om tele- och datatrafik, utan att ha någon misstänkt person alls. Det kan exempelvis röra sig om att studera all teletrafik i anslutning till tid och plats för ett brott för att sedan lägga pussel. Man föreslår att detta skall få ske vid utredning av brott med samma straffsatser som gäller för hemlig teleavlyssning, d v s minst 2 års fängelse men med straffvärdesventil. Plus försöksbrotten.

B) Man vill också ta bort krav på att ange specifika abonnemang (teleadresser) för att få avlyssna och övervaka. Hittills har ju domstolarna givits rätt att initiera tvångsmedel som avser speciella "teleadresser" (ett telefonnummer eller en e-postadress t ex). Utredningens resonemang är att det nuförtiden är så svårt att veta hur folk kommunicerar och att de kan använda en sådan mängd olika telefoner, datorer eller andra "tekniska hjälpmedel" att den begränsningen måste bort. Utredaren föreslår en lagändring som i stället ger åklagare och polis carte blanche att övervaka och avlyssna efter eget huvud:

Det är enligt vår mening fullt tillräckligt att undersökningsledaren, efter domstolens beslut om att tillåta tvångsmedlen i förundersökningen, får avgöra utifrån vad lagstiftningen tillåter, t ex vilka identifierade enskilda telefonnummer eller e-postadresser som skall omfattas av verkställigheten. Verkställighet av tvångsmedelsbeslutet kan därefter begäras hos operatören.⁴⁰

Förslaget är alltså att en domstol ger åklagaren rätt att avlyssna och övervaka en viss (skäligen misstänkt) person. Med domstolsbeslutet i handen kan åklagaren sedan kräva att man initierar avlyssning och övervakning på vilket abonnemang som helst hos en operatör. I och för sig skall regler finnas för åklagaren att följa, men det är han själv som skall se till att han följer dem och de är i vilket fall som helst vidöppna: Alla "tekniska hjälpmedel" som den misstänkte har, har haft eller kan komma att använda, skall kunna avlyssnas och övervakas. Plus de tekniska hjälpmedel som den misstänkte kan antas ha kontaktat eller kan komma att kontakta. Hela bevakningskretsens datorer och mobiltelefoner alltså.

Men inte ens detta räcker för Bodströms utredare: Det kan ju vara så att det finns tekniska hjälpmedel som åklagaren spontant inte kommer att tänka på eller inte vet om att den misstänkte använder, men som han ändå kanske använder på något sätt för att kommunicera. Man nämner anonyma kontantkort som ett problem här. Man föreslår därför att det i definitionen av övervakning skall inkluderas uppgifter "för identifiering av tekniska hjälpmedel" vilket man förtydligar med "uppgifter som inhämtas för att klargöra vilket visst tekniskt hjälpmedel som används för befordran av meddelanden". Och denna hemliga övervakning skall få göras på "sådana tekniska hjälpmedel som kan antas användas eller komma att användas för meddelanden till eller från den misstänkte". Utredarens eget exempel är att man exempelvis vill kunna använda en speciell pejlingsapparat för att sekundsnabbt kunna samla in information om samtliga "tekniska hjälpmedel" som finns inom ett visst geografiskt område. I princip talar man alltså om en basstationsliknande sak som kan identifiera alla påslagna mobiltelefoner i närheten.

Men det intressanta är inte nödvändigtvis de exempel man ger eller vad "tanken" bakom en lag påstås vara, utan vad den faktiskt ger för möjligheter. Såvitt jag kan se skulle den, så fort det finns en person som är skäligen misstänkt för ett brott som har ett minimistraff på 6 månader – eller några specifikt uppräknade brott med lägre minimistraff (dataintrång, barnpornografibrott, narkotikabrott) eller försöksbrott m m avseende dessa – kunna ge möjlighet för åklaga-

re att begära teleövervakning hos domstol. Om domstolen inte utfärdar specifika restriktioner för hur myndigheterna får försöka identifiera tekniska hjälpmedel, skulle dessa då kunna begära hos en Internetoperatör att få kontinuerlig information om all trafik som går till eller från en mängd abonnenters datorer som man har synnerlig anledning att tro att den misstänkte kommunicerar med. Och det är alltså polisen själv som avgör om de har synnerlig anledning. Dessutom kan de förstås utföra GSM-skanningar eller skanning efter trådlösa datornät i hela kvarter etc.

4. NYA MAKTBEFOGENHETER FÖR POLIS OCH ÅKLAGARE

Hittills har vi en procedur som förutsätter att en domstol godkänner användning av hemliga tvångsmedel. Utredaren har dock inspirerats av *lag (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål*, som tillkom under det kalla kriget och har speciella regler för t ex teleavlyssning när det gäller brott som har med rikets säkerhet och liknande att göra. Man föreslår nu att åklagaren – på samma sätt som i den lagen – själv skall kunna bestämma om han vill initiera hemliga tvångsmedel och fatta ett så kallat interimistiskt beslut. Rätten måste så fort den så kan pröva saken, men det är stor principiell skillnad. Regeringen har själv tidigare vid ett flertal tillfällen avvisat sådana förslag eftersom man tappar en viktig kontrollinstans som bör finnas i en demokratisk rättsstat. Brottutredande myndigheter bör inte ensam ha makten att vidta tvångsmedel mot medborgarna. Ett självständigt domstolsväsende skall anlitas för tillstånd. Exempelvis Justitieombudsmannen och Advokatsamfundet avstyrker proceduren i sina remissvar. Måste man ha snabb initiering av tvångsmedel får man omorganisera jourdomstolarna så att beslut kan ordnas den rättssäkrare vägen, hävdar de.

Man vill också kräva anpassningsskyldighet hos Internetoperatörerna, alltså skyldighet att anpassa system och teknik på ett sätt som gör det lätt för polisen att avlyssna och övervaka. I princip kan Rikspolisstyrelsen kräva mycket kostsam anpassning som operatörerna måste ta alla kostnader för.

Det nya tvångsmedlet hemlig dataavläsning innebär också en utökad maktbefogenhet.

HEMLIG DATAAVLÄSNING

Utredningen anger två stora "problem": folk kan vara anonyma på nätet och de kan använda kryptering. Även om man exempelvis kan avlyssna någon är det inte säkert att man vet vem det är eller kan uppfatta vad som kommuniceras. Lösningen heter "hemlig dataavläsning". Det innebär att polisen hackar sig in i en dator. De kan då givetvis få tillgång till all information

i datorn, men genom att placera "trojaner" eller annan dold mjukvara i datorn kan de också exempelvis registrera varje tangenttryckning och så att säga "spela in" allt som görs på datorn. All kommunikation blir tillgänglig och lösenord till olika sajter och krypteringar kan också registreras genom tangenttryckningarna. Advokatsamfundet noterar i sitt remissvar på SOU 2005:38 att man väl i princip också kan låta programvaran aktivera webbkamera och mikrofon på datorn för att också registrera både ljud och bild i rummet. Att få tillgång till någons dator i dag är att få tillgång till hela den personens liv. För att initiera tvångsmedlet skall polisen även ges möjlighet att fysiskt bryta sig in på platsen där datorn finns och installera både hård- och mjukvaror i den.

Vi förväntar oss att förslaget endast gäller oerhört grova brott, organiserade ligor och terrorister som hotar oss till livet. "Den allra grövsta brottsligheten" som pressmeddelandet uttryckte det. Så är det inte. Tvångsmedlet föreslås få användas för brott med lägre straffvärde än lagen kräver för hemlig teleavlyssning. Exempelvis är dataintrång och barnporr ett par specialundantagna brott. Även om åklagare bara skulle förvänta sig böter i det enskilda fallet kan polisen i hemlighet få förse den misstänktes dator med dold mjukvara, med "trojaner". Med tanke på att en Bodströmstudering vill förvandla hela folket till barnpornografer och Bodström ändå inte är nöjd utan i medierna kräver mer blod, bör vi vara starkt oroliga för demokratins fundament. Mannen är en fara.

Ett anmärkningsvärt remissvar vad gäller den hemliga dataavläsningen kom från SAMI, Svenska Artisters och Musikers Intresseorganisation, som alltså inkasserar framförandeavgifter för musik på radio, konserter, Internet m m. De anser det rimligt att polis och åklagare:

på ett smidigare sätt kan få tillgång till innehållet i och uppgifterna om elektronisk kommunikation. Så vitt SAMI har kunnat tolka det nu aktuella förslaget rörande hemlig dataavläsning faller även sådana brott som upphovsrättsintrång inom ramen för de föreslagna utökade befogenheterna. Som nämnts ovan tillstyrker SAMI förslaget.⁴¹

Var det kanske detta Justitiedepartementet tänkte på när man i sitt pressmeddelande hävdade att man genom att kapa enskilda människors datorer skulle bekämpa "den allra grövsta brottsligheten"?

FARORNA MED BODSTRÖMSAMHÄLLET

Det grundläggande perspektivet i det västerländska demokratiska samhället måste vara att staten finns till för vår skull. Medborgarna finns inte till för statens skull. Det låter möjligen märkligt att behöva påminna om detta. Men ibland verkar det som om folk i offentliga maktpositioner tenderar att glömma det. De blir så fokuserade på att lösa sina uppgifter så effektivt som möjligt att de glömmer tjänarperspektivet. Denna poäng uttrycks redan i den första meningen i den första av Svea Rikes lagar. Regeringsformen 1 kap 1 §, 1 meningen: "All offentlig makt i Sverige utgår från folket." Staten "finns inte" och kan aldrig betraktas som en självständig aktör med en egen målsättning, frikopplad från folkviljan.

Europarådet bildades 1949 med främsta syfte att stärka mänskliga rättigheter, demokrati och rättssystem samt bevaka att medlemsstaterna uppfyller de krav man kan ställa på demokratiska rättsstater. De numera 47 medlemmarna i Europarådet har skrivit under den *Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna*, eller *Europakonventionen* som den helt enkelt brukar kallas. Europakonventionen finns inskriven i den svenska grundlagen: Regeringsformens andra kapitel handlar om grundläggande fri- och rättigheter. Enligt 2 kap 23 § får svenska lagar och föreskrifter som bryter mot Europakonventionen inte införas.

Europakonventionen är förstas ganska brett formulerad, som internationella konventioner om rättigheter ofta måste vara för att kunna undertecknas av alla. Artikel 8 ger oss Rätt till skydd för privat- och familjeliv:

1. *Var och en har rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens.*

Rätten är givetvis inte absolut utan får inskränkas:

2. *Offentlig myndighet får inte ingripa i denna rättighet annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till den nationella säkerheten, den allmänna säkerheten eller landets ekonomiska västånd, till förebyggande av oordning eller brott, till skydd för hälsa eller moral eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter.*

Om en rättighet i konventionen kränks skall man dock alltid kunna klaga på något sätt inom systemet. Artikel 13 slår fast Rätt till effektivt rättsmedel:

Var och en, vars i denna konvention angivna fri- och rättigheter kränkts, skall ha tillgång till ett effektivt rättsmedel inför en nationell myndighet och detta även om kränkningen utförts av någon i offentlig ställning.

Lagrådet gick så långt i sin lagrådsremiss om förslaget till lag om hemlig rumsavlyssning att man ansåg att den inte skulle uppfylla Europakonventionens krav. Förslaget gav nämligen inte någon som helst rätt till den enskilde att i efterhand, när buggningen redan var utförd, få reda på att ett hemligt tvångsmedel hade använts mot honom. Han kunde därför inte klaga och rättssäkerhetskravet var inte uppfyllt.

Europakonventionen sätter den allmänna ramen (och har givetvis tolkats av Europadomstolen så att den blivit mer specifik). Men den svenska grundlagen ger mer detaljer.

Regeringsformen 2 kap:

6§ Varje medborgare är gentemot det allmänna skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp även i annat fall än som avses i 4 och 5 §§. Han är därjämte skyddad mot kroppsvissitation, husrannsakan och liknande intrång samt mot undersökning av brev eller annan förtrolig försändelse och mot hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal eller annat förtroligt meddelande. Lag (1976:871).

Detta skydd är givetvis inte heller absolut. Men man får inte hur som helst ändra på skyddet. I 11 § redogörs för hur begränsning av skyddet:

får göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och ej heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. Begränsning får ej göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning.

Om regeringen trots allt lägger fram ett lagförslag som skall utöka exempelvis möjligheterna till avlyssning räcker det med att 10 riksdagsledamöter begär bordläggning för att beslutet måste skjutas fram i 12 månader. Riksdagen kan i alla fall rösta igenom förslaget direkt, men då krävs att minst 5/6 av ledamöterna röstar för, alltså 291 ledamöter av 349.

Minoritetsbordläggningar skedde av de lagförslag som Thomas Bodström presenterade våren 2006 om hemlig rumsavlyssning (buggning) samt preventiv tvångsmedelsanvändning mot icke brottsmisstänkta personer. Man lyssnade på Lagrådets åsikt att förslagen inte var förenliga med Europakonventionen. Detta rättades till genom att alliansregeringen hösten 2007 kompletterade lagförslaget med plikt att informera personer om att de har utsatts för hemliga tvångsmedel.

Dessutom inrättade man Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden, till vilken folk kan vända sig för att få reda på om de blivit utsatta för olaglig användning av hemliga tvångsmedel. Nämnden existerar sedan 1 januari 2008. Till ordförande har Beatrice Ask utsett Anders Eriksson, f d chef för Säkerhetspolisen och författare till den omstridda SOU 2005:38. Inom nämnden finns Registerkontrolldelegationen som skall pröva vilka sekretessbelagda uppgifter ur olika polisregister som kan lämnas ut till myndigheter och arbetsgivare när en person

söker anställning på en tjänst som är skyddsklassad. Till ordförande har Beatrice Ask utsett Cecilia Renfors, som alltså gjorde den utredning där Internetleverantörer skall kunna tvingas stänga av människor från rätten att kommunicera via Internet.

En lag som ändå instiftas i Sverige kan i slutändan prövas i Europadomstolen.

Det är lätt att tänka fel här: "Visst, de där konventionerna är ju fina men den som inte har något att dölja, behöver inte oroa sig för övervakning, avlyssning och dataavläsning."

Nu är ju jag av uppfattningen att i ett samhälle med en allt mer omfattande morallagstiftning är det faktiskt många samhällsnyttiga, högproduktiva och allmänt goda människor som har något att dölja, även i legalt avseende. Jag tänker alltså på att man stiftar lagar för att "sända signaler" om vad som är acceptabelt beteende och kriminaliserar beteenden utan offer. Det kan vara fildelning, sexköp, personligt bruk av förbjudna substanser, innehav av bilder av nakna tonåringar, mindre skattebrott, svartjobb, rysk importvodka m m. Och många vill helt enkelt "dölja" saker som inte är olagliga utan bara personliga. De där grundlagarna erkänner att vi har rätt till en privat sfär.

Men de är mycket viktigare än så. Att ge makten långtgående befogenheter att i hemlighet övervaka, avlyssna, registrera, notera allt vi gör samt installera trojaner på våra datorer öppnar för missbruk av makten. Vi är inte så vana att tänka i de termerna, men grundlagarna finns just för att förhindra sådant och göra systemet robust över tid.

Jag kan ta fildelningen som exempel eftersom den är viktig i Bodströms – och nu uppenbarligen i Beatrice Asks värv: om en miljon människor fildelar och inte ser något fel med det, samtidigt som man ger makten långtgående befogenheter att spionera på dem, ja, då har vi givit staten ett juridiskt medel att potentiellt komma åt politiska dissidenter eller vem som helst som staten vill komma åt. Kan Piratbyråns intellektuelle ideolog, samtidshistorikern och skribenten Rasmus Fleischer, i Bodströmsamhället bli betraktad som en Thomas Möller, Hells Angels förre president i Sverige? Kan hans bekanta betraktas som ingående i det kriminella gänget? Kan Piratbyråns forum bli övervakat? Piratpartiets? Kan vi som har regelbundna samtal med både Rasmus Fleischer, piratpartiets ledare Rick Falkvinge och politiskt aktiva sexarbetare på en mejlinglista bli övervakade och avlyssnade?

Alla människor har en grå zon, och bör få ha det. Om staten via långtgående befogenheter kan få hållhakar på en stor del av folket öppnar detta för trakasserier, maktmissbruk, styrning via hot och avpollettering av motståndare med hjälp av skitbrott som man snappar upp på nätet. Då får vi en situation när makten inte utgår från folket utan från Makten själv, och där åsiktsfriheten i slutändan trängs tillbaka. Tro mig! Bodströmsamhället kommer att utvecklas i disciplinerande riktning. Folk som tror att de kan vara övervakade börjar, som Michel Foucault förstod, disciplinera sig själva. Men vi är alla olika. Vi vill inte leva exakt den typ av liv som den ständigt övervakade gör. Thomas Bodström, Mikael Odenberg och Beatrice Ask må ha sina uppfattningar om ett gott liv, men alla delar dem inte.

ALTERNATIV TILL BODSTRÖMSAMHÄLLET

Tänk nytt och tänk stort! Det är budskapet i denna öppning till framtidsdebatt.

Alla är överens om att staten måste ges privilegier att utöva tvångsmakt mot medborgarna i vissa situationer. Det är ett "kontrakt" vi implicit ingår med staten. Till och med de mest marginella och statsfientliga libertarianerna anser att det finns en oersättlig funktion hos en statsmakt – "nattväktarstatens". Statens funktion är där begränsad till att säkerställa att vi kan sova tryggt om natten utan att behöva ha en Magnumrevolver under huvudkudden samt att se till att den stat man ingått kontraktet med kan fortsätta verka utan att bli utmanövrerad och övertagen av andra aktörer eller stater.

Inre och yttre säkerhet alltså.

Men alla borde också kunna enas om att Bodströmsamhället innebär en risk, att statlig övervakning och avlyssning av kommunikation i grunden är fel men att vi måste acceptera detta ibland. Sådana tvångsåtgärder är bara medel till att uppnå den där yttre och inre säkerheten eller tryggheten.

Det duger inte att som kritiker mot Bodströmsamhället bara tala om att "den personliga integriteten kränks", eftersom vi alla anser att den skall kunna kränkas. Ibland. Jag skulle vilja öppna för en bredare debatt: Vad är det egentligen vi vill uppnå med all den här övervakningen? Är det några verkliga och viktiga problem vi faktiskt får bukt med genom att bejaka Bodströmsamhället? Finns det andra, och mindre farliga sätt att uppnå säkerhet?

OM SÄKERHET OCH TRYGGHET

Säkerhet är inte ett objektivi t mätbart tillstånd. Det finns en stor akademisk litteratur runt upplevd risk jämfört med verklig risk, runt riskens och trygghetens psykologi.⁴² Man vet i stora drag hur det fungerar. Några få exempel: folk uppförstorar risker som är "ofrivilliga" eller "bortom deras kontroll", jämfört med frivilliga eller (upplevt) kontrollerbara risker. Man vet också att risker som har att göra med företeelser som strider mot deras personliga, moraliska övertygelser uppförstoras i hjärnan. Man vet att risker och företeelser som får stort utrymme i medierna känns som väldigt mycket mer obehagliga än de som inte syns – trots att de objektivi t sett kan vara lika mikroskopiska förstås. Krav på dyra, ineffektiva och långtgående åtgärder

mot riskerna i det första exemplet kan åstadkomma mycket skada. Många fler dör varje år i matförgiftning i USA än som strök med i attacken mot World Trade Center. Ändå glufsar amerikanerna i sig utan alltför mycket ångest medan de satsar fantasisummor på "the War on Terror".

I stort sett har vi i Sverige redan de tvångsmedel som krävs för att bekämpa de grova brotten. Visst, man kanske kan argumentera för justeringar. Men min teori är att vi genom Bodströmsamhället inte alls bara försöker skydda oss och vårt system från grova brott. Vi försöker uppnå psykologisk frid på ett vis som i slutändan straffar sig. Så vad gör vi då? Om vi vill få bukt med vår oro över framtiden för nationen, kulturen och barnen? Vad gör vi i stället för att föra krig mot terrorister, pirater och pedofiler? Det måste bli fråga om helt andra diskussioner och strategier, även om ångesten för de tre fenomenen har byggts upp med hjälp av nätets undergrävande av gamla auktoriteter och institutioner.

ÖPPNINGAR FÖR DEBATT

KRIGET MOT TERRORISTERNA: Är Sverige hotat av terrorism? Mitt eget svar är nej. Terrorism är ett politiskt brott. Det begås avhängivna grupper för att man vill uppnå högre politiska mål och är alltid asymmetriskt. Det sker mot en större makt med mål att skrämja allmänheten och få den att ta avstånd från den större maktens politik. Man kan inte övervaka bort terrorism så länge den grundläggande orsaken finns där. Det finns en orsak till att vissa länder hotas av terrorism och andra inte. Usama bin Ladin uttryckte det så här i ett band riktat till det amerikanska folket hösten 2004:

Oh American people, my talk to you is about the best way to avoid another Manhattan, about the war, its causes, and results. Security is an important pillar of human life. Free people do not relinquish their security. This is contrary to Bush's claim that we hate freedom.

*Let him tell us why we did not strike Sweden, for example.*⁴³

Frågan vi i Sverige måste ställa oss är: Vad garanterar vår säkerhet? Det är inte bara vapenstyrka och paranoid övervakning som avgör sannolikheten för olika typer av hemska händelser. Utrikespolitik är avgörande. Stärker det vår säkerhet och självständighet att i denna tid liera oss med USA och, som Mikael Odenberg (m) våren 2007, underteckna avtal om informationsutbyte med dess Department of Homeland Security? Stärker det vår säkerhet att skicka trupper till Afghanistan eller att avlyssna hela Sverige för att kunna hjälpa USA:s NSA i kampen mot den terrorism som eventuellt hotar dem, inte oss? Eller ökar detta de risker vi säger att vi måste försäkra oss mot genom generell och demokratihotande övervakning och avlyssning?

Bör vi inte se den totala utrikespolitiken som ett medel *mot* demokratiundergrävande övervakning snarare än tvärtom?

Ställer nätsamhället rent av helt nya krav och lägger nya restriktioner på utrikespolitiken? Med nätsamhället följer att makten förskjuts till nya länder och ger ökade möjligheter för mindre (terror)grupper att bestraffa den gamla geopolitikens enkelriktade maktprojektion. Övervakning och avlyssning kan ses som ett sätt att minska oron för den utvecklingen, när vi egentligen borde tänka nytt och stort runt vårt förhållande till omvärlden.

KRIGET MOT PIRATERNA: Här går folket och makten i otakt. Ångesten finns hos maktens eliter. Det handlar om att en sändande elit riskerar förlora sin position. Här krävs visionärt tänkande runt de fantastiska möjligheter som nätsamhället öppnar, genom att var och en kan publicera sig och sina tankar och sina kulturella produkter till en väldigt låg kostnad. Runt hur kunskap och information kan spridas nästan utan att några resurser går åt. Detta kan vara ett problem för "kulturen", även om industriell elitproduktion av några få poplåtar inte självklart framstår som bättre än ett ständigt levande brus av musikaliska uttryck från alla världens kompetenta musiker. Teknikskiften har skett tidigare i historien utan att vi har återfallit i barbari och kunskapslöshet.

Övervakning och avlyssning kan ses som ett sätt att dämpa oron för en utveckling som hänger samman med större makt åt individen på eliteres bekostnad. Vi borde tänka nytt och stort runt det positiva i en sådan utveckling och hur man ändå kan upprätthålla kvalificerad produktion av kunskap och kultur – i den mån detta alls hotas.

KRIGET MOT PEDOFILERNA: Dagens kultur är paradoxal. Vi har ett samhälle som flödar av öppen sexualitet på ett sätt som aldrig förr. Musikvideor, reklam, ungdomstidningar, kvällstidningar, dokusåpor, hela Internet, ja, hela kulturen, är fylld av sex. Barn växer upp i en genomsexualiserad värld, samtidigt som åldern för könsognad har fallit. Parallellt med detta finns en ökande moralism runt sexualitet: offentliga personer förväntas ta avstånd från pornografi som företeelse. Retoriken runt sexköp och ungas sexualitet är helt annorlunda jämfört med när jag själv växte upp på 1970-talet. Riskerna är helt snedvridna i debatten. Sexuella övergrepp mot barn begås främst av fäder mot döttrar i hemmet. Inte av lösdrivande pedofiler.

Min tolkning är att föräldrarnas minskade makt och kontroll över sina barn, i en värld där alla kan ha kontakt med alla och där barn översköjs av sexualitet, skapar oro. Denna oro förstärks av dåligt samvete för att föräldrarna själva prioriterar på ett sätt som gör att de inte har så mycket kontakt med barnen som de egentligen skulle vilja – på ett plan. Då hittar man på syndabockar för att döva ångesten.

Ett annat sätt att döva oron vore att betrakta ungdomar som aktiva agenter som faktiskt kan fatta beslut samt att erkänna att de har en stark könsdrift som kommer att ta sig olika uttryck. Man kan diskutera relevanta frågor i skolan och andra sammanhang utan att skuld- och

skambelägga. I en annan tid hade övervakningsregimen kunnat motiveras med kriget mot serietidningarna eller kriget mot knarket eller videon eller dataspelen.

Det är fullt möjligt att vi i nätsamhället måste se på sexualiteten på ett helt annat vis än vi gör i dag. Anta att det i det digitala nätsamhället faktiskt blir så att digitala bilder "uppstår" av olika skäl. Att alla människor kommer att dokumenteras i nakna och sexuella situationer under hela livet, och att dessa bilder förr eller senare letar sig ut på nätet. Tills slutligen alla finns där, barn som vuxna. Hur skall vi förhålla oss till det? Övervaka bort det? Eller ändra vår inställning och koncentrera oss på att bekämpa äkta sexuellt våld i det verkliga livet?

Övervakning och avlyssning kan ses som ett sätt att döva föräldrars oro för sina barn och sin egen förlorade makt. Egentligen borde vi tänka nytt och stort runt vårt förhållande till om den oron är befogad samt hur vi skall ge barn och ungdomar verktyg för att hantera sexualiteten i nätsamhället.

FARAN MED FELPRIORITERINGAR

De påhittade krigen mot "terrorister", "pirater" och "pedofiler" är verkligen farliga för liv och hälsa.

Vi har en fd justitieminister, Thomas Bodström, som både själv och genom sin lobbyorganisation ECPAT, vill hårdprioritera rättsväsendets resurser till att föra pedofilkriget, samtidigt som förhårdade brottsligor spränger åklagares dörrar i luften eller lamslår hela Göteborg. Man lägger enorma resurser och polistimmar i flera år på att telefonavlyssna medelålders kvinnor som man misstänker säljer sexuella tjänster i sitt solarium, i stället för att använda tvångsmedlen till den grova brottsligheten. Man kräver specialutbildade poliser i hela landet som bara sysslar med att jaga bilder av lättklädda barn och ungdomar på nätet. Man vill införa specialpoliser som skall lura vanliga män i fällor. Man vill öronmärka medel för polisen att få bukt med eskorter på nätet. Man vill ha avdelningar som utvecklar filter som sedan registrerar "försök" att se ganska oskyldiga bilder.

I dag har vi en justitieminister, Beatrice Ask, som vill skärpa kriget mot piraterna. Hon avdelar specialåklagare och vill införa möjligheter att övervaka kommunikation på ett vis som gör det enklare att jaga pirater både straff- och civilrättsligt. I slutändan belastar kostnaderna förstas rättsväsendet. Åklagare och poliser kommer att syssla med den gamla världens moralism runt informationsspridning snarare än faror som hotar folk i verkliga livet.

Slutligen har vi en samling riksdagsmän som yrar om kriget mot terrorister och sitter och snickrar på nya, hårdare lagar trots att det med en minimal justering av utrikespolitiken inte borde finnas minsta risk för terrordåd mot Sverige.

Medan maktmänniskorna slåss mot sin egen ångest inför nätsamhället, blir folk utsatta för verkligt våld. Detta har förmodligen blivit vanligare och grövre även om empirin är svårtolkad. Medan de trappar upp kriget mot demonerna, rustar sig de som verkligen för krig mot samhället för övervakningsregimen. Ett nedslag i en artikel i Svenska Dagbladet före jul stämmer till eftertanke. En journalist hade fått följa med en barndomskamrat som numera var hög ledare inom Bandidos.⁴⁴ Han beskrivs som väl medveten om vad han säger över mobilen:

Som en av ledarna för mc-klubben Bandidos finns Eddy Paver med på Rikskriminalens så kallade Alcatraz-lista – där han ingår bland de 100 mest efterspanade brottslingarna i landet. Mobiltelefonen är troligen avlyssnad och polisens spanare är honom ständigt i hälarna.

Försiktighetsåtgärder har vidtagits sedan länge:

Mötet på Stadshotellet i Ludvika är enbart för medlemmar. Prospects, hangarounds och medier göre sig icke besvär. Vi blir lämnade utanför – tillsammans med de ordinarie medlemmarnas mobiltelefoner. Riskens anses stor att polisen avlyssnar mötet via dem.

Artikeln illustreras med bilder. En av dem är från Bandidos klubblokal i Göteborg. Ett skrikande gult anslag med röda bokstäver sitter på en vägg: "THINK ABOUT WHAT YOU SAY! This room can be bugged!!!" Detta var alltså *innan* buggningslagen började gälla den 1 januari 2008. mc-gängen antog att de redan var rumsavlyssnade, oavsett vad lagen sa.

Så medan den förmodat grova brottsligheten anpassar sig till och säkrar sig mot Bodströmsamhället, bygger makten ut de system som främst hjälper mot dess egna demoner.

Förlorarna är folket och det demokratiska systemet. En debatt runt Bodströmsamhällets alternativ behövs.

APPENDIX

DATALAGRINGEN: HUR SVERIGE FICK EU ATT MASSREGISTRERA MEDBORGARNAS KOMMUNIKATION

Den 11 mars 2004 smällde bomberna på pendeltågen i Madrid. EU snabbinkallade justitieministrarna till ett rådsmöte den 19 mars för att diskutera åtgärder mot terrorismen. Riksdagen i sin tur lyckas blixtkalla EU-nämnden dagen innan för att förbereda. EU-nämnden fungerar som ett utskott i riksdagen och har 17 ledamöter från alla partierna. Sverige representeras av sina statsråd i Europeiska Unionens Råd, det högsta beslutande organet i EU. Men ministrarna skall ju driva Sveriges linje i EU, inte sitt partis. Regeringen rådgör i EU-nämnden och förväntas följa majoritetens ställningstagande.

På mötet den 18 mars tar justitieminister Thomas Bodström upp en fråga han tror kommer att diskuteras i EU nästa dag, på terrormötet:

En sak som jag vill understryka är frågan om lagring av trafikdata, alltså mobiltelefonsamtal och liknande, hos teleoperatörerna. Detta är vi angelägna att diskutera. Bomberna i Madrid utlöstes ju med hjälp av just mobiltelefoner, och uppgifter om mobilsamtal är oerhört viktiga i många brottsutredningar.

Idén visar sig vara väckt av Bodström själv.

Bodströms EU-nämndsmöte den 23 april var bara en halvtimme långt och en rad frågor drogs igenom i rasande fart. Bodström nämnde att man vid toppmötet i mars, i deklARATIONEN mot terrorism uttalade att lagring av trafikdata skulle prioriteras samt att Sverige nu skulle lägga ett förslag till rambeslut i EU tillsammans med Frankrike, Storbritannien och Irland. Han läste upp följande:

Rambeslutets huvudsakliga syfte är att underlätta det straffrättsliga samarbetet mellan medlemsstaterna genom att säkerställa att data från allmänna elektroniska kommunikationsnät finns tillgängliga när det behövs för att förebygga, utreda, upptäcka eller åtala brott inklusive terrorism. Teleoperatörer och Internetoperatörer ska enligt förslaget åläggas att lagra vissa data under viss tid, nämligen 12–36 månader.

Ingen reagerar. Ännu. Ledamöterna är överrumplade och Madridchockade. Och EU-nämnden diskuterar under samma sittning allt från "AVS-ländernas position rörande Cotonouavtalet" till "krav på ljudskrämmare på fisknät för att förhindra oavsiktlig fångst av små valar". Så utan diskussion får justitieministern klartecken att lägga fram det där antiterrorförslaget.

Men vänta nu, vad står det egentligen? Jo, det gäller "brott" i allmänhet, där terrorism nog

nämns specifikt av ett enda skäl: att dra uppmärksamheten från det egentliga syftet. Och en helt ny princip skall tydligen införas. Hittills har, som vi sett, myndigheterna kunnat få ut uppgifter om vår kommunikation vid förundersökning av misstänkt brott, via reglerna i RB och LEK. Men här gäller det inte bara utredning av brott. Det gäller att *förebygga* och *upptäcka*, vilket väl innebär att man vill kunna använda de lagrade uppgifterna till att spionera? Se vad folk har för sig för att kanske upptäcka något misstänkt. Och hallå, det talades ju om mobiltelefoner nyss! Men nu har Internetoperatörer stoppats in, trots att dessa tidigare knappast har lagrat några data alls om sina kunders surfande. Ja, som vi såg har de varit förbjudna att göra det, förutom av faktureringsmässiga skäl. Förslaget handlar alltså inte egentligen om terrorism, vilket framgår om man noggrant studerar vad justitieministern faktiskt meddelade då, den 23 april 2004, på EU-nämndens möte i Stockholm.

Fem dagar senare lägger Konungariket Sverige fram ett förslag till rambeslut tillsammans med republikerna Frankrike och Irland samt Storbritannien. Bodströms handläggare har inte varit blyga. Man kan nog säga att de tagit i från fotknölna. Förutom uppgifter om telefoni, SMS, MMS och liknande tjänster vill de att följande trafikdata för Internet lagras:

uppgifter som genereras av tjänster inom ... följande protokoll: ... Internetprotokoll, inklusive e-post, protokoll för rösttjänster över Internet, webben, protokoll för filöverföring, protokoll för nätöverföring, protokoll för överföring av hypertext, rösttjänster för bredband och undersekvenser av Internetprotokollnummer – nätadressöversättningsuppgifter.

Med reservation för både oprecis och delvis udda terminologi kan man säga att man där fångar in precis all kommunikation på nätet. Man skall inte lagra innehållet i kommunikationen men många andra uppgifter *om* den: vem som sände (innehavare av abonnemang med namn och adress), vem som mottog, tidpunkt, fysisk plats det sändes från samt vilken typ av kommunikation det rörde.

För att förslaget till rambeslut verkligen skall bli ett beslut – som alltså blir bindande för alla medlemsstater i EU – krävs förhandlingar mellan ländernas justitieministrar. I en del frågor krävs kvalificerad majoritet enligt ett ganska komplicerat system där t ex olika länders ministrar har olika många röster. I många frågor krävs enhällighet, och det är ändå vad man oftast strävar efter. I den processen skall regeringen alltså rådgöra med EU-nämnden i Sveriges riksdag. Man är emellertid inte rättsligt bunden att exakt följa EU-nämndens ståndpunkt, även om man måste "rådgöra". Konstitutionsutskottet har dock flera gånger uttalat att regeringen förutsätts avstå från att agera i strid med nämndens position alternativt aktivt följa dess ståndpunkt. Sveriges position i EU-förhandlingar skall alltså, enligt KU, reflektera en parlamentarisk majoritet – inte en ministers, ett departements eller ett partis ståndpunkt.

Jag gick i *Bodströmsamhället* igenom samtliga protokoll ("EU-nämndens stenografiska uppteckningar") från justitieminister Thomas Bodströms möten med EU-nämnden i riksdagen, där lagringen av trafikdata tas upp. Jag jämförde hans diskussioner och uttalanden och svar på frågor från ledamöter där med grundfakta om hur Sverige faktiskt drev processen framåt i

EU:s ministerråd. Detta kan man åtminstone delvis följa i olika EU-dokument. Jag sammanfattade ett och ett halvt års möten i EU-nämnden.

Jag fann ett flagrant dubbelspel. Bodström sa en sak till våra folkvalda riksdagsledamöter men gjorde något annat. Bodström mörkade medvetet om hur han, som representant för Sverige, agerade i Ministerrådet. Flera partier och riksdagsledamöter i EU-nämnden blev under processen oroliga för vad Sverige egentligen höll på med och började motsätta sig datalagringsinitiativet. De ställde oerhört berättigade frågor till Bodström. På vissa punkter föreföll han ljuga konsekvent – eller om man är välvillig – förtiga de sanningar han insåg skulle kunna få dessa ledamöter att försvåra för honom.

Egentligen blev det aldrig något *rambeslut* i EU angående lagring av trafikdata. Rambeslut tas av Ministerrådet, d v s direkt av justitieministrarna, medan Europaparlamentet endast får yttra sig om saken. Man röstade ned förslaget två gånger, vilket alltså inte har någon formell betydelse alls. Utan att gå in i detaljer kan man säga att en maktkamp i EU uppstod, där EU-kommissionen tillsammans med Europaparlamentet hävdade att frågan var deras och ändå måste passera genom parlamentet. Parterna talade om att stämma varandra inför EG-domstolen och riva upp eventuella lagar som stiftades av den andra sidan. En förhandlingslösning mellan rådet, kommissionen och parlamentet syddes till slut ihop och den hade formen av ett *EU-direktiv*, inte ett rambeslut. Formellt blev direktivet godkänt den 15 mars 2006. Det hade då förhandlats ned kraftigt på en del punkter där Bodström var gränslös. Han ville tvinga igenom lagring av data om precis allt vi gör på nätet. Å andra sidan blev andra punkter mer släpphän- ta. Från början talades det om att uppgifterna skulle kunna plockas fram vid riktigt allvarlig brott, sådana som ger minst fyra års fängelse. I slutversionen lämnar man denna fråga helt till det enskilda landet. I Sverige innebär det att till och med fildelare kan inkluderas.

TELEFONI- OCH INTERNETOPERATÖRER SKALL ENLIGT DIREKTIVET VARA TVUNGNA ATT LAGRA DATA SOM VISAR:

- a) sändaren av kommunikationen (telefonnummer/IP-nummer samt riktigt namn och adress på abonnenten);
- b) mottagaren av kommunikationen (telefonnummer/IP-nummer samt riktigt namn och adress på abonnenten);
- c) start- och sluttidpunkt för kommunikationen;
- d) data som identifierar vilken typ av kommunikation (telefoni, mobiltelefoni, IP-telefoni samt e-post);
- e) data som identifierar användarnas kommunikationsutrustning (bl a IMSI- och IMEI-koder på mobiltelefoner samt, för anonyma kontantkort, platsen för dess ursprungliga aktivering, upp- ringande telefonnummer vid Internetaccess, identifiering av DSL-linje eller annan förbindelse vid fast bredband);
- f) lokalisering av mobil utrustning (cell-ID samt cellens fysiska geografiska position under hela kommunikationen).

FOTNOTER

- ¹ Sveriges Television (2006).
- ² Sveriges Radio (2007a).
- ³ Ds 2005:30.
- ⁴ Ny Teknik (2007).
- ⁵ Wired (2006).
- ⁶ Narus (2008).
- ⁷ Dagens Nyheter (2006).
- ⁸ Säkerhetspolitik.se (2007).
- ⁹ Jönsson (2005), sid 7.
- ¹⁰ Ibid. sid 12.
- ¹¹ Ibid, sid 15.
- ¹² Abrahamsson (2006).
- ¹³ Arndt & Knutson (2005).
- ¹⁴ BRÅ (2005).
- ¹⁵ SOU 2007:76.
- ¹⁶ SFS 2003:389.
- ¹⁷ Konstitutionsutskottet (2006/07), sid 107–115.
- ¹⁸ SFS 2003:389.
- ¹⁹ Dagens Nyheter (2005).
- ²⁰ Direktiv 2007:185.
- ²¹ Ask (2007).
- ²² Sigfrid (2007).
- ²³ Europadomstolen (2007).
- ²⁴ Renfors & Axhamn (2008).
- ²⁵ Post- och Telestyrelsen (2005).
- ²⁶ Electronic Frontier Foundation (2007).
- ²⁷ Electronic Frontier Foundation (2008).
- ²⁸ Reuters (2007).
- ²⁹ Sveriges Radio (2007b).
- ³⁰ Swartz (2007).
- ³¹ Ds 2007:13.
- ³² BRÅ (2007).
- ³³ Svenska Dagbladet (2006).
- ³⁴ Dagens Nyheter (2007).
- ³⁵ Computer Sweden (2007).
- ³⁶ Svenska Dagbladet (2007).
- ³⁷ Bodström & Karlén (2007).
- ³⁸ Aftonbladet (2002).
- ³⁹ Justitiedepartementet (2005).
- ⁴⁰ SOU 2005:38, sid 199.
- ⁴¹ SAMI (2005).
- ⁴² För en färsk översikt, se Schneier (2008).
- ⁴³ BBC (2004).
- ⁴⁴ Karén (2007).

REFERENSER

- Abrahamsson, Olle (2006), "Kammaren bakom butiken". *Advokaten* nr 5, <www.advokatsamfundet.se/templates/CommonPage_Advokaten.aspx?id=6497>.
- Aftonbladet* (2002), "Åklagare: datorer fulla av barnporr". *aftonbladet.se*, 8 mars, <www.aftonbladet.se/vss/telegram/0,1082,57015197_852_o,00.html>.
- Arndt, Sanna & Knutson, Tom (2005), "Hon kämpar mot ekobrottslingarna". *Advokaten* nr 5, <www.advokatsamfundet.se/templates/CommonPage_Advokaten.aspx?id=6251>.
- Ask, Beatrice (2007), "Harmoniserade straffsatser vid piratkopiering". Stockholm: Riksdagen, 14 november (Svar på skriftlig fråga 2007/08:234), <www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=71&dok_id=GV12234&rm=2007/08&bet=234>.
- BBC (2004), "Excerpts: Bin Laden video". London: BBC News, 29 oktober, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3966817.stm>.
- Bodström, Thomas & Karlén, Helena (2007), "Hur illa måste det bli?" *Aftonbladet*, 24 oktober, <www.aftonbladet.se/debatt/article1079351.ab>.
- BRÅ (2005), "Hon vill få oss att se på ekobrott med nya ögon". *Apropå*, nr 4, <http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&id=684&module_instance=12>.
- BRÅ (2007), *Vuxnas sexuella kontakter med barn via Internet*. Stockholm (Rapport 2007:11), <www.bra.se/extra/faq/?module_instance=2&action=question_show&id=390>.
- Computer Sweden* (2007), "Konflikt mellan integritet, säkerhet och brottsbekämpning". 10 maj, <www.idg.se/2.1085/1.107246>.
- Dagens Nyheter* (2005), "Polisen ska inte jaga tonåringar som laddar ner". 17 mars.
- Dagens Nyheter* (2006), "FRA avlyssnar andra länders förhandlingspositioner". *dn.se*, 20 januari, <www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=147&a=514927>.
- Dagens Nyheter* (2007), "Ny lag föreslås mot pedofiler på nätet". *dn.se*, 23 april, <www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?a=642210>.
- Direktiv 2007:185, "Vissa polisiära arbetsmetoder". Stockholm: Regeringskansliet/Justitiedepartementet, 20 december (Kommittédirektiv), <<http://justitie.regeringen.se/content/1/c6/09/49/77/97e4d12b.pdf>>.
- Ds 2005:30, "En anpassad försvarsunderrättelseverksamhet". Stockholm: Regeringskansliet/Försvarsdepartementet, se <www.utrikesdepartementet.nu/content/1/c6/04/76/85/a3cbb773.pdf>.
- Ds 2007:13, "Vuxnas kontakter med barn i sexuella syften". Stockholm: Regeringskansliet/Justitiedepartementet, <www.regeringen.se/sb/d/8588/a/80667>.
- Electronic Frontier Foundation (2007), "Music industry pressures EU politicians for filtered Internet". San Francisco, CA, 7 december, <www.eff.org/deeplinks/2007/12/music-industry-europe-filter-pressure>.

Electronic Frontier Foundation (2008), "Copyright extensions and ISP filtering : breaking EU culture, one amendment at a time". San Francisco, CA, 18 januari, <www.eff.org/deeplinks/2008/01/copyright-extensions-and-isp-filtering-breaking-eu-culture-one-amendment-time>.

Europadomstolen (2007), "Mål C-275/06, Produktores de música de España /Promusicae/ mot Telefónica de España SAU". Strasbourg (Förslag till avgörande av generaladvokat Juliane Kokott, föredraget den 18 juli 2007), <<http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/gettext.pl?lang=sv&num=79929281C19060275&doc=T&ouvert=T&seance=CONCL>>.

Justitiedepartementet (2005), "Tillgång till elektronisk kommunikation i brottsutredningar". Pressmeddelande 24 maj.

Jönsson, Martin (2005), "Försvarets radioanstalt : 2003–2004". Stockholm: Journalistförbundet, 7 februari, sid 7 (Rapport till Journalistfonden för vidareutbildning), <http://periodista.se/FRA03_04.pdf>.

Karén, Fredric (2007), "Banditernas boss : om ett liv utanför lagen". *Svenska Dagbladet/svd.se*, 16 december, <www.svd.se/nyheter/inrikes/artikel_691877.svd>.

Konstitutionsutskottet (2006/07), "Granskningsbetänkande". Stockholm: Riksdagen (2006/07:20), sid 107–115, <www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?nid=3322&dok_id=GU01KU20&rm=2006/07&bet=KU20>.

Narus (2008), "Intercept". Mountain View, CA, <www.narus.com/solutions/intercept.html>.

Ny Teknik (2007), "Avlyssningsförslaget skulle kuppas igenom". 16 januari, <www.nyteknik.se/nyheter/it_telekom/allmant/article42053.ece>.

Post- och Telestyrelsen (2005), Yttrande över SOU 2005:38, *Tillgång till elektronisk kommunikation i brottsutredningar m m*. Stockholm, 21 december (Dnr 05-11036), <www.pts.se/Archive/Documents/SE/05-11036_remissyttrande_tillgang_till_elektronisk_kommunikation_dec_2005.pdf>.

Renfors, Cecilia & Axhamn, Johan (2008), "Så rensar vi upp bland fildelarna". *Expressen*, 12 januari, <www.expressen.se/debatt/1.1001264/sa-rensar-vi-upp-bland-fildelarna>.

Reuters (2007), "Web search for bomb recipes should be blocked : EU". London, 10 september, <www.reuters.com/article/internetNews/idUSL1055133420070910>.

SAMI (2005), Yttrande över SOU 2005:38. Stockholm: Svenska Artisters och Musikers Intresseorganisation, 8 december.

Schneier, Bruce (2008), "The psychology of security". Hemsida 18 januari, <www.schneier.com/essay-155.html>.

SFS 2003:389, "Lag (2003:389) om elektronisk kommunikation". Stockholm/Göteborg/Malmö: Rättsnätet, <www.notisum.se/rnp/SLS/lag/20030389.htm>.

Sigfrid, Karl (2007), "Harmoniserade straffsatser vid piratkopiering". Stockholm: Riksdagen (Skriftlig fråga 2007/08:234 till justitieminister Beatrice Ask), 8 november, <www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=67&dtyp=frs&rm=2007/08&dok_id=GV11234&nr=234>.

SOU 2005:38, *Tillgång till elektronisk kommunikation i brottsutredningar m m.* Stockholm: Fritzes (Delbetänkande av Beredningen för rättsväsendets utveckling, BRU).

SOU 2007:76, *Lagring av trafikuppgifter för brottsbekämpning.* Stockholm: Regeringskansliet/Justitiedepartementet (Trafikuppgiftsutredningen), <www.regeringen.se/sb/d/8586/a/91521>.

Swartz, Oscar (2007), "Hets mot bredband". *Computer Sweden*, 11 juni, <<http://computersweden.idg.se/2.2683/1.111214>>.

Svenska Dagbladet (2006), "Flickor tvingades till nätporr i Gävle". *Svd.se*, 7 juli, <www.svd.se/nyheter/inrikes/artikel_334134.svd>.

Svenska Dagbladet (2007), "Skärpning av barnporrlagen". *Svd.se*, 29 augusti, <www.svd.se/nyheter/inrikes/artikel_257383.svd>.

Sveriges Radio (2007a), "Dagens eko" 8 september, kl 16.45.

Sveriges Radio (2007b), "Sex på en knapptryckning". Stockholm: P1/Kaliber, 28 oktober, <www.sr.se/cgi-bin/P1/program/artikel.asp?ProgramID=1316&Artikel=1670978>.

Sveriges Television (2006), "Aktuellt" 2 februari.

Säkerhetspolitik.se (2007), "Försvarets radioanstalt FRA". Intervju med Ingvar Åkesson, 27 mars, <http://www.sakerhetspolitik.se/templates/Level3Page____2198.aspx>.

Wired (2006), "The ultimate net monitoring tool". 17 maj, <www.wired.com/science/discoveries/news/2006/05/70914>.

TIMBRO , KUNGSGATAN 60 , BOX 3037, 103 61 STOCKHOLM
TELEFON 08 587 898 00, WWW.TIMBRO.SE

